Контрольный экземпляр

Бакъдар, вошал, цхьоагIо!

СЕРДАЛО

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ, КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ КОМИТЕТА ГАЗЕТ

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 29 ЯНВАРЬ, 1991 ШУ. № 12 (7954). ★ Мах 8 кеп.

САБАР, ИМАН, БАРТ

Селхан Грозне болх бе йолаеннай Нохч-ГIалгIайчен бусулбай съезд

Вай республикерча бусалба мел долча адама боккха кхаъ хилар селхан. Грозне М. Ю. Лермонтова цIерагIча эрсий драматически театре ший болх дIаболабир Нохч-ГIалгIай республикерча бусалба наьха цхьоалагIча съездо. Цкъа-дале цун маIан къаьстта боккхача лоархIаме да, хIана аьлча, Советий Iаьдал эттача денз моллагIа бале а ди (бусалба а кераста а) IотоIабеш мара вайга дош ала йиш ца хинналга теркалдича.

ШозлагI-дале, сталински репрессех воай мехках а даьха 53 шу даьнначул тIехьагIа мара таро хиннаяц вай гучахьа сулхьа буртиг баккха.

Съезд хьаелла дикка ха хьалха дукха адам гуллуш дар театра хьалхашка. Хадданза хьатIаухача машинаш тIара Iобувл районашкара хьауха делегаташ. Царна юкъе дукха ба мехка цIихеза бусалба дешар дийша Iалама нах, хьажош, наха лоархIаш, сий деш бола къоаной.

Итт сахьат даьлча дIайолалу съезд. Из хьаелл Нохч-ГIалгIай Республика бусалба дина управленена керте латтача Газабаев ШахIид-Хьажас. Цо белгалдоаккх съезд сендухьа гулъяь я. ХIанзарча хана республике эттача общественно - политически процессахи бусалба дина хьалхашка латтача декхарехи, бусалба дина управлене таханарча хьалахи, дIахо йодача хана де дезачохи, хургда къамаьл.

Президиуме ба Нохч-ГIалгIай республика дина управлене членаш, хIара маьждигера цхьацца викал, мехка цIихеза, наха лоархIаши сий деши бола бусалба дешар дийша Iалама нах, Москвера, Киргизера, Таджикистанера, Казахстанера, Дагестанера баьхка хьаьший.

КъорIа дешарца дIаболабир съездо ший болх.

Гулбеннараш даькъал бувцаш къамаьл ду Нохч-ГIалгIай Республика Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела Г. Х. Эльмурзаева. Цо республика кулгалхой цIерах даькъал бувц гулбеннараш.

— 73 шера эггара хьалха нийсденнад иштта вай вIашагIкхетар, — йоах Эльмурзаева. — Республика правительствагара цхьацца гIалаташ дувл, яхаш хабараш хоз каст-каста. Шоана цхьаннена а ма мотталда уж гIалаташ тхогара лаьрхIа дувл, аьнна. Оаша тхона гIо дар дог доах оаха уж дIадахара, нийсача наькъа тIа довла. Везача-воккхача Дала, оашош хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашде низ кхоачалба шун! Аьттув хилба вай дикача хIаман тIехьа. Вочох, харц долчох Дала ше лорадолда вай!

Доклад е дош лу республика бусалба дина управленена керте латтача Газабаев ШахIид - Хьажийна.

— Ассаламу-Iалейкум Варрахьматуллахьи таъала мубарракатхIу - Моаршал да шуга, Дала беркате а тIехье даькъал йолаш а хилда шо! — Иштта дIадоладир ШахIид - Хьажас ший къамаьл.

— Сай дув баа йиш йоаца дош аз дIааргдац шуга, — аьлар цо. — Тахан оаш со бусалба дина керте латтачара дIавоаккхе а шуца ва со, ца воаккхаш вуте а шуца ва. Вай Дала яхар да: тоабаштеи тукхамаштеи дIа-юха а ца декъаш аз хьакхеллад шо. Иштта аз шо гарга дерзадаьдецаре борзи устагIи мо мара вIаши юхе Iоховшарг-ма дацар шо. Шоайла дага а боалаш, загат-сагIа а луш бола нах ба ше даькъал бергбараш. Духхьал шоаш мичара да аьлча, дIаала хайтар духьа мара тайпеи тукхами даьдац ше, йоах Дала. Дикенвои ва яхилга а Дала ше мара къоастадергдолаш дац.

ВIаши дагадовла йоах Дала, цудухьа вай тахан дага а довргда. Дувца хIамаш шортта корадоагIаргда.

Сох а, управленерча нахах а доацар дувцаш дукха моттигаш нийсъеннай укх тIехьарча хана. Царех да дIадахача шера Хьажа ЦIа долхача хана хIара сага-сих ца доагIа ахчащ а гулдаь аз из мича дихьад хац, царех да управлене Iарбий мехкара совгIата хьадахкийтача 12 эзар къорIах аз мах а боаккхаш цхьадараш дехкад яхар, кхыдола, кIал кIийле йоаца хабараш.

Шо мел тешача хIамах дув буъ аз, сай болх цIена дIабахьа гIерташ, хьа-ма венув со тахханалца. Ревизионни отчет яла а, дувца а кийча ва со цу балхах.

1982 шера Шатойски районе хьадниллар маьждиг. Цу хана из шийтталагIа. мара дацар вай республике. Цигарча наха дехарца цу шера цига ламаз де а вахар со. Бухаре е Ташкенте а ваха дIахо бусалба дешар деша безам хилар. Юххера а Ташкенте духовни семинаре деша отта вIаштIехьдаьлар.

ДIахо Газабаева дувц ший вахаре нийсъеннача халонех. Ташкенте биъ бетта мара деша вIаштIехь ца доалаш заочно а ваьнна цIавена хиларах.

— Цу юкъа цIаккха а са дагара далацар керда маьждиг хьаделла, тхоай духовни управлени хьаелла таро хургъяцар-те яха дешаш. Даьла иразa 1989 шера цу тайпара управлени хьайниллар. ХIаьта цу шера 29 ноябре со цунна кулгалде а оттавир. Къайлла санна кхухьаргда. Далла гуш ма дий деррига а, тахан укх зале багIачарех цхьабола нах хиннаб (аз цIераш йоахаргъяц цар) Москве СССР Министрий Совете дина гIулакхий председатель волча а баха сона латкъаш. Махачкалах хьакъаста лаьрхIа дац тхо, яьхад цар, духхьал ШахIид-Хьажеи цунца массехк саги ва Грозне цхьа «тика» хьаелла гIерташ.

Ший къамаьл, чакхдаьнначул тIехьагIа дукхача хаттараштa жоп делар Газабаев ШахIид-Хьажас.

Докладах йола пренеш хьаелл Веденски районерча делегата Ахмадов Мувсас.

— Ер санна ди ца, гуш, укханга сатувсаш байнаб вай дай, даьдай. Тахан ер ди тIакхачарах Далла хоастам а беш делха дезаш дар вай, вIаши Iоттараш а ца еш. ШахIид-Хьажа воккха саг ма вац. Сагагара гIалат дала тар ма лой. Вай бусалба нах ма дий, эхь дeций вайна. ГIалат ца воалаш саг вац, керттера дар да, шийгара из даьнналга ханнахьа кхетадар.

Гулбеннарий теркам тIаозаш а, чIоагIа лоархIаме а къамаьл дар Наьсарен районерча Евлоев Суламбика-Хьажас даьр.

— Со гIалгIа ва, шо тха бусалба вежарий нохчий да. ГIалгIайла бIаь шу совгIа хьалхагIа бусалба ди тIа а ийца хьадоагIаш да шо. Таханарча дийнахьа шоп дукхагIа дезаш хIама дац тха. Ховш да, мел хала да моллагIа хIама дIадоладе, цунна хьалха вала, кIала отта. ГIийбатaшта кIалхара доахалга дехаш хIара дийнахьа дуIаш ду вай, хIаьта а царех лоралац вай...

— Ассалам - Iалейкум дукха деза вежарий! — цу дешашца дIадоладир ший къамаьл СССР Министрий Совете дина гIулакхашта йолча управлене председатела хьалхарча заместитела Молдыбаев Керима.

— Дукха ха йоаццаш а тIехьа кулгалхоша беррига а ший низ тIаухийтар динца къовсам лоаттабара. Парте а паччахьалкхено а дика кхетадаьд исламо мел бакъахьара наькъаш хьех, из мел низ болаш да. Ислам — из духхьал ди хинна Iац. Ислам — из йоккха культура я. Из гIулакх дика кхетаду нохчашеи гIалгIашеи. Аз-м бусалба наха юкъе массарел а дикагIа цар кхетаду а аргдар из. ХIана аьлча, Сталински геноцид текхай цар. Тхо тешаш да вIаши юкъе барт белга, ислама лоархIам лакхбелга оаш дIахо а кхайкадерг хиларах. Дала даькъал йойла шун съезд!

Белгалдаккха деза, съезда болх ма хетта чакхбалийтара Нохч - ГIалгIай Республика культура, торговле министерсташа дика уйла яьлга. Ламазаш эца, де моттиг я, цу гIулакха шортта кIувсаш да кIалтовса. Иштта дуача хIамах диза истолаш да. ХIаьта атта дац виъ бIаь гаргга съезда делегати кхы кIезигагIа боаца кхайна бийха хьаьшийн цхьаккха гIалат ца доалийташ, бохам хургбоацаш гIулакх вIаштIехьдаккха.

Съезда балхах йола отчет шун еша таро хургъя тIайоагIача номер тIара. Тахан съезд ший болх дIахо беш я.

М. БАРАХОЕВ, А.-Г. УГУРЧИЕВ, Х. ШАДИЕВ, тха спецкорраш.

СУРТА ТIА: съезда делегаташ.

И. ПЛИЕВА сурт.

КПСС рескоме

КПСС рескома бюро аргIанара заседани хилар. Из дIайнхьар КПСС рескома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева. Партийни мугIараш вIашагIтохаран чIоагIдаран парте Надтеречни райкомо беча балхах долча дешага хьежаб. Бюрос белгалдаькххад, парте Надтеречни райкомо керда мышлени моттигашкара хьалаши теркал а деш парте дIаэцара практика эргаяьккха тоаяра дика гIулакхаш чакхдаьха, цу балха центр лохерча партийни звеношка бихьа хилар. Парте райкома секретараша, отделий заведующеша, райкома членаша лаьрххIа болх бу дукхача партийни организацешка дикагIа лоархIаши хьинарегIен бола, КПСС политика, перестройкана тIаберзабаь цун никъ нийса лоархIаши хьаллоацаши бола нах парте хьачуозара. Из бахьан долаш парте хьачуийцав 53 саг, хIанз лелача Уставага хьежжа кандидатски стаж ца йоаккхаш парте член хиннав 27 сагах. Керда хьачуийцараштa юкъе дукха ба болхлой, шерра юкъеэзай интеллигенци.

Парте районни комитет, партийни комитеташ, юххьанцарча парторганизацей партбюрош шоай гIулакхаш чакхдоахача хана парте керда хьачуйбераш харжара процесс дукхагIа демократични, гласни хьисап долаш хилийта гIерт. КПСС-е хьачуэцара дешаш дувцаш йола партийни собранеш, массаза а яхар мо, хьайнийла, парте боацараша дакъа а лоацаш ю. Из болх перестройка хьаддача декхарашца, овлангара экономически реформаш чакхъяхар, общественни вахара демократизаци яр духьа лоаттабеча къовсама лоархIамегIарча участкашка партийни влияни чIоагIйинза ярг ца хиларца бувза гIерт парткомаш, партбюрош, юххьанцара парторганизацеш. Боконца цу позицеш тIа вIаштIехьбоах шоай болх «Знаменский», «Верхненаурский», «Гвардейский», «Надтеречный» совхозий, №2 йолча знаменски юкъерча школа, № 1 йолча беноюртовски юкъерча школа партийни организацеша, районерча дукхача кхычa юххьанцарча парторганизацеша.

Керда дIадехарашка хьежжа эргабоаккхаш ба парте кердача членашта хьехам балареи цар идейни кхетам лакхбарай, производстве цар авангардни лоархIам лакхбара, перестройка бахьан долаш лоаттабеча къовсаме цар хьинар айдара беш бола болх. ЛаьрххIа еча занятешка къонача коммунисташа Iомаю партийни вахара керттера принципаши нормаши, КПСС ЦК Пленумий документаш. Мадарра аьлча, уж берригаш а партийни поручeнеш йолаш ба, дукхагIйолча юххьанцарча парторганизацей балха практикана юкъедихьад коммунистий отчеташка ладувгIалга.

Партийни мугIараш вIашагIдохкара беш бола болх айхха бувз Уставо дIадехараш кхоачашдара хьалхара коммунистий бехктокхам чIоагIбарца. 1990 шера партера, дIаваьккхав шоай гIулакхашца КПСС члена цIи ийрчаяьккха 14 саг.

Бюро кхийлар районни парторганизаце балха стилеи организаторскии политически балха кхыча лостамашкеи дика хувцамаш хинна хилара тешалдеш дола масалаш. Халкъа депутатий Советашца, кхыча общественни организацешцеи боламашцеи айхха цхьана гIулакхаш а леладеш нийсен бакъдарашца бийзаи никъ лелабе яьннай КПСС райком. ДIайхача шерашкарчул дикагIа экономически толамаш даьхад 1990 шера. Районо хьаеча продуктий керттерча тайпашца Iалашъяьй ше.

Цу цхьан ханна бюрос белгалдаьхар КПСС Надтеречни райкома балха тIа долa кхоачамбоацараш а. Цу даькъе партийни мугIараш вIашагIдохкареи чIоагIдареи дешашка дараш а.

КПСС членалла дIайбара дешашка чIоагIа регламентаци лелае ца тигари шоашта бакъахьа хеттар дайтари цу балха тIерабовлар санна лаьрхIад цхьаццайолча парторганизацеша. Из бахьан долаш шоай партийни мугIараш хьалдизара дешашка соахка хьежаяц «Гогаргорский», «Минеральный», «Набережный», «Братский» совхозий, «Сельхозхимеи» «Сельхозтехникан» РО юххьанцара парторганизацеш. Мадарра аьлча, йоккхагIа хилац школьни парторганизацеш, кIезигбеннаб хьайбай боахамерча болхлоех КПСС мугIарашка хьачуухараш. Парте хьачуухараштa юкъе кIезигбеннаб кагирхой.

Парте райкома, цхьайолча юххьанцарча парторганизацей вIаштIехьдаьннадац парте мугIараш чIоагIдара беча балха юкъе райкома комиссей членаш кхоачамболлаш чуоза, биззача боараме пайда эцац иштта парте ветераний опытахи авторитетахи.

Парте райкомо массаза а йиц КПСС-ера дIабувлара бахьаний кIоаргген массе оагIорахьарен анализ. Аппарата болхлой, бюро членаш кIезига хул партийни документаш шоаш раьза а хинна хьателара хьакъехьа коммунисташа лзъяь заявленеш ювцача партсобранешка.

Партийни мугIараш вIашагIдохкара парте райкомо бу болх бIарчча хьанйцача мегаргболаш а лаьрхIа, рескома бюрос декхарийла йир из долаш дола кхоачамбоацараш дIадахеи теркал ца деш дисараш чакхдахеи.

ТIанйцача соцам тIа белгалдаьд из болх чIоагIбергбола хьадда наькъаш. КПСС рескома отделашта тIадиллад КПСС Надтеречни райкома опыт вIашагIтохалга, укх шера февраль бетта тIеххьарча шин кIирагIа рескома бюро членаша, парте горкомийи райкомийи хьалхарча секретарашеи оргoтделий заведующешеи дакъа а лоацаш парткомий секретарий «семинар кийчъелгеи чакхйоаккхалгеи.

ДЕКХАРАШКА ХЬЕЖЖА

ДIадахача шера план толаме кхоачаш а яь, хьинаре къахьегаш дIадоладаьд ер керда шу Грозненски экспериментально - механически завода болхлоша. Товарни продукци арахецара январь бетта 25 ден заданехи шоай потребителашта поставкаш яра долча договорни декхарехи хIанале лоархIабаьб уж. ТIеххоачашъеш я къахьегама овсарле лакхъяра задани а.

Уж производственни хьокхамаш хьакхолларaш ба шоай хьинар кхо ца деш къахьегаш бола машинашъераш. ХIаьта уж дукха ба укхаза. Царех цаI ва электросварщик Гаспарян Георгий Гургенович. Духхьал цу профессех болх барал совгIа цо караерзаяьй слесара говзал а. Цудухьа цу шин професcех болча болхлоех моллагIвола саг цамогаш хинна е кхы бахьан нийсденна балха тIера ваьлча, ше чIоагIагIа эшаш волча участке дIа а этте къахьегачарех ва Георгий Гургенович. Ший бехкагIа балха тIа хьовзам хилийта цхьа моттиг нийсъялийтац цо. Шинна а профессех дика кхеташ хиларах хIара сменагIа нормаш 120—140 процент кхоачашъе вIаштIехьдоал цун.

Хьинаре къа а хьегаш, башха дика толамаш дахарца белгалбаьннеи шоай коллектива сий даим лакхалоаттадеши болхлой ба предприяте хIара цехе, участке. Царех цаI ва сборочни цехера стропольщик Халдыгероев Богдан Гелогаевич.

ДоагIIаш дар ший новкъосташкара хьадехаш хиларах, моллагIчунна эшаш дола гIо де кийча хиларах цкъа санна массехказа хержа хиннав из предприяте профкома членалла. Юкъарча балха тIара ший декхараш цIена кхоачаш а деш, дукха болх баьб цо болхлой къахьегама хьалаш тоадара, царна юкъера яхь кхетамца вIаштIехььяккхара.

Заводе эггара дикагIбола токараш лоархIаш ба Гечебаев Юрий Магометовичи Очередько Николай Васильевичи. Уж укхаза цу профессех къахьегаш бола бархIлагIа шу да. Шоай балхах тIехдика кхеташ болча цар хьаеш мел йола продукци тIехдика мара хилийтац. Цудухьа цар продукци шоашка дIакхаьчача соца ца еш, хийцца чакхйоалийт ОТК тIахьожамхоша. ХIара сменагIа нормаш 150—180 процент кхоачашъю цар. Иштта хьинаре къахьегаш дIадоладаьд цар ер керда шу а.

Заводе дикагIбола кагирхой хьехамчаш лоархIаш ба уж. Царех хIаране шоаш укхаза къахьегача шерашка шоай профессех массехк говзанча кийчваьв. ХIанз Очередько Николай Васильевича кийчвеш вола къона токарь Шамардин Владислав ший балхах дика кхеташ воагIа.

СУРТАШ ТIА: 1. Электросварщик Г. Гаспарян; 2. Стропальщик Б. Халдыгероев; 3. (Аьрдехьара аьттехьа) токараш Ю. Гечебаев, Н. Очередько, ученик В. Шамардин.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Техника кийчъеш

КХОАНЕН ЙОАКХО ЕШ

Ачхой-Мартановски районера «Самашкинский» совхоза механизатораша хIанз шоай керттера гIулакх лоархI юрта боахама техника бIаьстен кхашкара балхаш дара кийчъяр. Укхаза из декхар дизза кхоачашде таро луш дола хьалаш хьакхеллад. Масала, механически мастерской чухьа йIайха хургйолаш отоплени вIаштIехььяьккхар, цехашка эшаш йола оатхалаш хьаяра материалаш Iалашйир, дикагIболча говзанчех ремонтни бригада хьайир.

— Шоана гучча бесса тоаяьй оаха ер пхьоале, — аьлар мастерской заведующе Багиев Башира. — Тха балха керттера дар ремонтни бригада эшшача оборудованеца, слесарни инструменташца, оатхалашца Iалашъяр да. ХIаьта кхыча боахамашка диллача цу даькъе оаха цхьацца хIамаш даьд. Бакъда, из тха вIаштIехьдаьлар дехьара-сехьара сагIа дехарца. Иштта тхоай низаца керда оатхалаш хьаярца, хIаьта къаьнаяраш тоаярца.

Цу боахама механически мастерской хIара механизатор шин-ший участке къахьегаш вар. Царех цхьабараш шоай тракторашта ремонт а яь новкъосташта гIо деш бар. Хадданза болх беш яр кран-балка, моторни, слесарни, токарни цехаш. Мастерске зала чу ремонт еш бархI трактор яр. Багиевс дийцачох, царех йиъ ремонт яь йоалаш латтар. Планага диллача, 33 трактор я укх боахаме ремонт е езаш. Цул совгIа, ворхI комбайн, кхыйола техника, тIехьаювза инвентарь. ХIанзле мастерске тоа а яь араяьккхай 12 трактор, кхо комбайн, иштта 70 процентага дIакхоачаш тIехьаювза инвентарь.

— Кхоъ «Дон» яха комбайн я тха боахаме, — аьлар тхоца къамаьл деча хана механика Омаров Iабдул-Хьалима. — Уж кхаь сезонагIа мара болх банза цIена я. Лоацsmall хана ерригача техникана ремонт яь даргда тхо.

Совхозе дика вовзаш ва арендатор, къахьегама ветеран Бажиев Найна. Ткъо шу совгIа ха я цо укх боахаме бригадир а волаш къахьега. Цу юкъа из белгалваьннав шийна дIатIадилла моллагIа гIулакх дизза кхоачашдарца. ХIанз техника бIаьстен балхашта кийчъеча а доккхий толамаш даьхад Бажиев керте латтача арендни бригадо. Цу бригадо шоай траторaш а комбайнаш а, юртбоахама машинаш а тоха деза кулг а теха дIаоттаяьй.

Сиха а кадай а шоай техника тоаеш я Исаев Адам керте латта арендни звено а. Цу коллективера механизатора Ясаков Юнуса массехк дийнахьа «МТЗ-80» яхача шин трактора ремонт йир.

Укх деношка цу марках йола трактораш тоаеш ба механизатораш Масаев Майрбеки Гайрбеков Хьамидя. Уж шиъ № 1 йолча тракторни бригадера ва. Уж планагIа хIара трактор 10 дийнахьа тоае езаш ба. Бакъда, цар лерхI цу юкъа шишша трактора капитальни ремонт е.

— Ши бутт совгIа ха я тха «МТЗ-80» яха ши трактор мотораш доацаш латта, — йоах Мутузовс. — Уж Грозерча Победински МРО тоадеш да. Оттадаьча договорага диллача цхьан бетта тоа а баь уж ши мотор хьаба безаш бар уж. Бакъда, массаза а цар шоай ханнахьа заказ кхоачаш ца дарах юкъагIбувл тха къахьегам. Цар графикагIа моторашта ремонт ца ярал совгIа эшаш йола оборудовани, оатхалаш хьаяйтац. Цудухьа тха уж оатхалаш хьаеш дукха ха йов. Цунца графикага хьежжа техника тоае вIаштIехьдалац.

В. КУРБАНОВ.

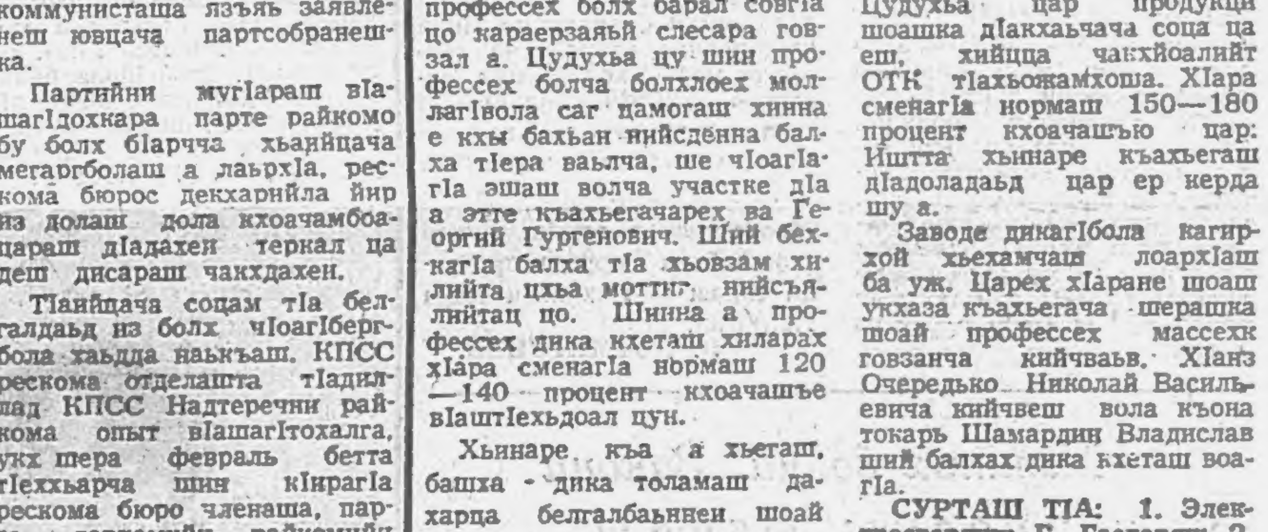

ПАЙДАНЕ КЪАМАЬЛ

ДIадахача шоаттадийнахьа КПСС Нохч - ГIалгIай рескома общественно - политически Центре экономикана приватизаци яра дешашта хетаяь совещани хилар. Совещане дакъа лаьцар Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета Президиума а Министрий Совета а болхлоша, халкъа депутатий районни Советий а райисполкомий а кулгалхоша, тайп-тайпарча министерствай а, ведомствай а, организацей а викалаша, профсоюзни болхлоша.

Совещани хьайийллача Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева дийцар вай мехка тахан латтача экономически хьалех дола дешаш, хиннача эргалонех, проблемаех.

Совещане доклад йир приватизаце дешашта йолча Паччахьалкхен комитета председатела I. А. Арсанукаева.

Бахача наха эшар фуд?

Халкъа эшача товараштa, торговлена, бахача наха коммунально - бытовойн кхыдолеи гIулакхаш дара йолча массазарча комиссе заседани хиннай. Цига дийцад Грозненски вIашагIтехача авиаотряде автомобилаш хьежаеча хана социальни нийсхо лелайой хьажарах дола дош.

Ховш мадарра, республике керда а комиссионни а легковой автомобилаш йохнара порядок 1988 шера 13 апреле баьча Министрий Совета соцамо белгалъяьй. Цу тIа аьннад: «коллективе автомобилаш нийяра аргIа предприяте (организаце) оттаю»... дIахо а... «аргIагIа оттаберий спискашта юкъебахьара бокъо тIех я автомобилаш духхьашха эцаш болча наьха».

Кхетадеш да, Сийлахьбоккхача Даймехка тIема инвалидаши доакъошхойи, цу предприяте йIаьххача хана болх баь нах, заслуженни салаIа баха къахьегама ветеранаш а цу соцамо теркал ца беш ца бита хилар. Автомобилаш эцара спискашта юкъехьоча хана цу наьха бокъо сов я. ТIаккха из соцам кхоачашбара гIулакх мишта латт Грозненски авиаотряде? Республика халкъа депутаташ А. Э. Джандигови И. Л. Ахмадови юкъе а болаш йолча депутатски комиссе из дош бокъонца тахка а тохка, хьагучадаьккхад лакхе хьоахабаь, автомобилаш йохкара порядках бола республика Министрий Совета соцам вIалла теркал ца баь хилар.

Депутаташа чIоагIа критика яьй авиаотряда кулгалхошта, белгалдаьккхад цу коллективе унахцIена доаца хьал этта хилар. Грозненски авиаотряда кулгалхошта комиссе могадаьд автомашинаш болхлошта юкъе дIа-юха хьежаяра порядок, юха цIаькха цунга хьажа а хьежа, нийсъелга. Цу предприятерча хьалах дола дош республика Лакхехьарча Совета Президиуме дувца оттаданза дарь доацаш лаьрхIад комиссе.

Рыночни экономикага довлара

КЕРДАЧА ХЬИСАПЕ

Шоай еррига таронаш оарцагIъяьхай «Союзавтоматстром» ВНПО Грозненски опытно-эксперименталь н и завода болхлоша хьинарерча къахьегамца ер керда шу белгалдаккхара. ЛаьрхIар кхоачашдергхилар къаьгта хьахьенкхад январь бетта хьалхарча шин декаде цар даьхача толамаша. Паччахьалкхен планал тIех цар арахийцай эзараш сомий маьха товарни продукци. Халкъа эша товараш арахецара заданех а толаме лоархIабаьб уж.

Рыночни экономикага баьнна шоай болх дIаболабара лерттIа кийчо яра тIагIертта къовсам лоаттабаьча машинашъераша дика къахьегама лард а елла чакхдаьккхар дIадаха шу а. Паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа цар арахийцар 220 эзар сома маьха товарни 275 эзар сом мах бола нормативно-цIенеи продукци. Оттабаьча боарэмал тIех хьадир нийс эзар сома маьха халкъа эша товараш.

Кердача системагIа тешшаме болх дIаболабе йиш йолаш тоадир цар кхы мел дола технико-экономически хьалащ а. Шера планагIа лаьрхIачул тIех ворхI процент лакхйир къахьегама овсарле. Шера завода коллективо паччахьалкхенна баь пайда цхьа миллиони 267 эзари сом хилар.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш, кердача хьисапе болх дIаболабара эггара динагIа кийчо яьрех хилар Кучеренко Василий Ивановича кулгалдеча электронно-монтажни цеха коллектив.

К. БАШИРОВ.

КИЙЧО ЯРГА ХЬЕЖЖА...

Дукха балхаш дир рыночни экономикага ялара Грозненски радиотехнически завода коллективо. Къахьегама овсарле лакхлургйола, хьаеш йола продукци тIатIа дикагIа хургйола, предприятена тIабоагIа пайда дукхагIа хургбола, болхлой алапещ айлургдола наькъаш техкаш дукха мероприятеш чакхяьхар цига. Цудухьа, кердача хьисапе бIубенна къахьегаш дIададаьд завода болхлоша ер нерда шу. Дерригача технико-экономически хьокхамий январь бетта ткъаьден задани тIехкхоачаргъяьй цар. Цу юкъа паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул тIех цар арахийцад итташ эзараш сомий маьха халкъа эша товараш тайптайпара продукции. ЙоагIачул дикка дукхагIа маьхалъяьккхай товарни продукци а.

Заводе къахьегамен бытен хьалаш тоадарах, бухсоцаш балхах хьахулачунга хьежжа цар нийду алапещи ахчан премеши дукхагIа хиларах лакхбелар болхлой балхацара материальни безам. Цудухьа, дика чакхдаьккхар цар дIадаха шу а. Шера заданел тIех массехк миллион сома маьха товарни продукци, вешта аьлча, лурчогIчул пхиьи ахн процент гаргга дукхагIа арахийцар из соахка.

Рыночни экономикага яьнна, болх бара дика къахьегама лард цо еллалга хьахьокх цун кхыча технико-экономически хьокхамаша а. Къахьегама овсарле шера планагIа лаьрхIачул дикка лакхйир предприяте болхлоша. Бахача нахага ахчах продукци йоткара паччахьалкхен план 161,2 процент кхоачаш а яь, планал тIех цар дехкар нахага соахка 125 эзар сома маьха товараш. Хьаеча продукцега дIабода мах планагIа лаьрхIачул тIех лохбарах, бийдал, электроэнерги, кхы мел йола материалаш кхоярах дIададахача шера цар паччахьалкхенна баь пайда пхи миллиони 400 эзари сом да.

Заводерча цехий, производственни участкай коллективех цхьанкха а яц шоай декхарех лоархIа ца еш. Царна юкъе а къаьстта дика болх а беш, даим яхье хьалха латташи дог гIоздоаха производственни хьокхамаш доахаши я Степаненко Нина Федоровнас кулгалдеча сборочни цеха коллективи Нестеров Клим Макаровичкерте латтача гальваническа цеха коллективи. Цар даим паччахьалкхен планаш кхоачашъярал совгIа, шоаш хьаеш йола еррига продукци дикен тIехдикен мара хилийтац.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Меттах долча Закона проект ювцаш

СОНА ИШТТА ХЕТ...

Республике дахача къамашта боккха кхаъ хиннаб меттах долча Закона проект кепайоазон тIа ювца оттаярах а из закон арадаккха лаьрхIа хиларах а. Из къамашта ма ярра демократия. Аьлча харц хургдац, вайнаьха къаман культура айяра чIоагIа лоархIаме хIама да мотт дегIабар.

Цу хьакъехьа дика дар, еррига юкъера школаш наьна метташка яьхача. Вайнаьха юрташка эIамигача бераштa шаьрра бувца хац эрсий мотт. Цудухьа, царна йоккха хало я дешара керттера предметаш кIоаргга Iомаде. Цо дIахо дешача бера йокхха новкъарле ю. Кхыча тайпара аьлча, знаней лард мела йолаш хул итт класс яьккхар.

Юххьанцара классаш вайнаьха меттала а яьха, цунца цхьана эрсий мотт а Iомабеш бераш дIадахача дика хургдар, аьнна, хет сона. Иштта терко йича мара боагтIача боараме дегIабоагIаргбац вайнаьха мотт. Из боагIарг ца хилар масал да городе дахача бераштa шаьрра дIабувца вайнаьха мотт ховш ца хилар а.

Се хьехархо хиларца, аз белгалдаьд цхьаькха а, цIатIа дезалаща а вIаши дукхагIа долча даькъе эрсий мотт бувцалга. Цудухьа, цIенхаштта теркам тIа а бахийта деша дагIача бераштa наьна мотт хьеха беза. Цунца цхьана дегIайоагIаргъя вайнаьха поэзи, публицистика, театр, иштта кхы дIахо а. Вайнаьха йоазонхоша арахецаш йола произведенеш дукхачар еша ца ешаш юс, хIана аьлча дешараша, шаьрра мотт ца харца, кIоаргга кхетадац произведенеи маIан. Из къаманна доккха зе да.

Сеца латтача ханашка вайнаьха мотт бувцаш волча сагах «националист» яха цIи туллаш хиннай. Эрсий мотт ца ховш волча сагаца эрсе юхе а волаш вайнаьха меттала йист хила йиш яцар. Цунах культура йоацаш вола саг лоархIар. Цу тIа гIолла дукха цатоамаш дувлар, яхь йолаш волча вайнаьха сага. Фу яхалга да «вайнаьха яхь» яхалга? Из да, шийи мотт, къам, цун культура, традицеш езаш хилар.

ЧИГУ доцента Ӏ. Ахриевас шийи статья тIа белгалдоакх проекта авторо чIоагIдер. Из да «нах бахача еррига моттигех хьалхагIа юххьанца денз цар хинна исторически цIераш юха тахкар», Вакълув автор. Сона боккхагIбараша дувцаш хезад, вIаши вовзаш воаца шин вайнаьха саг вIашагIкхийтача из вахаш волча юрта цIи яьккхача йовзаш хулар из ваьнна моттиг. ХIаьта даь, даь-даь цIи яьккхача-м кхы дIахо тахка ца дезаш берригга овла а гучабоалар. ХIаьта хIанз-м хала да цу белгалонех саг вовза. Масала, хьо хьанав, — аьнна хьаттача, — со Алхастера Махьмада Ахьмада воI Исропал ва, аьлча вовзаш хулар саг. Иштта кхы а.

Со фу ала воал аьлча, вайнаьха берех дукхагIа долча даькъе эрсий, гIумкий, абхазий, иштта хьона дага мел йоаца цIераш техи.

Сенна вогIа я ПаьтIамат яха цIи, Фатимал. ХIана техк вайнаьха мехкарех Индира, Анжелла, Танзила, Золина яха цIераш. ХозагIа дацар, — Амнат, Хадчат, Совдат, иштта кхы а.

Со валлац кхыча къамий цIераш, культура, традицеш во я, ала. Со уйлай маIан — вайнаьха къаман лард чIоагIъяр да. Цудухьа, аз дег тIара хьаллоац из меттах дола закона проект.

М. МАЛЬСАГОВ,
хьехархо.

ДЕГА ГIОЗАЛЕ

Грозненски швейни производственни объединенена чуйоагIача 1-ча филиале кIезига бац шоай балхах кхеташ, дика производственни хьокхамаш доахаш бола хIамаш тега мотористкаш. Цар цIераш йоахача хана предприяте кулгалхоша эггара хьалхарчарца белгалйоаккхачарех цаI я Хасиева Роза Магомедовна. Пхи шу мара дац из укхаза къахьегаш йола. Цу лоацачча хана хIамаш тегарий мел йола операцеш толамца караерзаьй цо. Роза къахьегаш йолча филиале цхьаккха хIамаш тега машина яц цуна шаьрра болх бе ца ховш. Лоацца аьлча, массехк смежни професси караерзаьй цо. Цудухьа из хьожаьй коллективе резервисталла болх бе. Предприяте эггара бехктонхамегIа йола участок я цуна еннар. ХIамаш тегача дукхача мотористкаша беча балха тIахьожам а лоаттабеш, цар даь сакхат дIадоаккхийт цо, шийи керттера болх кхоачашбешехьа.

ТIехдика лоархIаю Роза Магомедовна шийи производственни декхарех а. Цхьаккха смена дIаяхийтац цо цаIи ахи норма кхоачаш ца еш. Ше теган мел йола пиджакаш лакхерча сортагIа мара хилийтац цо. Цудухьа, ОТК тIахьожамхоша тешам а бенна болх бечарех я из.

Филиале дикагIа лоархIачарех йола кагирхой хьехамча а я Хасиева Роза. Цо шийи опыт, дикагIйола балха методаш дог раьза долаш дIа а йовзийташ, кийчбаь говзанчаш иттех саг ва. ХIанз цо Iомаещ йола Бубиева ТIаус дика кхеташ йоагIа хIамаш тегача мотористка балхах.

Ханна къона я Гишкаева Эсет. ХIаьта из укхаза къахьегаш йола а диь шу мара даьннадац. Цхьабакъда, ше безаш каралаьцача балха тIа Iалаьмате дика кайоалаш хьайоагIарех я из. Массе а тайпа барзкъа тега Iомаенай. Хозеи дикен маха боаккхаш я Эсет, яхаш ювц из коллективе. Цудухьа, массане лоархIаши сийдеши я из. Хаддаза яхье хьалха а латташ, хIара сменагIа нормаш юкъера лаьрхIача 140 процент кхоачашъю цо. Кагирхой дикагIйола хьехамча лоархIаш а я из. Ше филиале болх беча шерашка массехк хIамаш тега мотористка кийчъяьй Эсета.

Мел дика шоай балхах кхеташ бале а, каст-каста шоаш тегача барзкъех цхьа бахьан а шоаш шек болча хIамах лаьца дагабувлаш хул резервисткаш, хIамаш тега мотористкаш Саидова Люба, Алиева Раиса, Усманова Малкан. Цудухьа, уж балха тIа гIалат баьнна цхьа моттиг нийсъеннаяц. ХIара сменагIа нормаш 140—150 процент кхоачашъю цар. Юкъарча балха тIа а хьнаре дакъа лоац цар. Шоаш санна къахьегара оарцагIбоах цар шоай новкъостий а.

СУРТАШ ТIА: 1. Шоаш тегача барзкъах лаьца дагабоалаш ба Л. Саидова, Р. Алиева, М. Усманова; 2. Барзкъаш тегаш я Э. Гишкаева; 3. (аьрдехьара аьттехьа) ученица ТI. Бубиева, хIамаш тега мотористка Р. Хасиева.

И. ПЛИЕВА суртaш.

МОАРШАЛ ДА ХЬОГА, АМЕРИКА!

ДIадахача шера республике вIашагIъеллай «Нохч-ГIалгIайче — США» яха общество. Цо шийи болх дIаболабир Сиэтле хиннача «Моаршал, Сиэтл» яхача дикача уйлан ловзараштa хетадаьча гIуланкхащца. Общество вIашагIйолла дагадехар а цун правлене председатель хинна дIаэттар а Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен института философе кафедра преподаватель Магомаев Хасмохьмад ва.

— Хасмохьмад, суверенитеташ дIахьувш латтача, массанех а хьакъестача, къамаш шоай лоIам тIа дувлача вай хана цIаьхха мишта хьахиннай доазол арахьа гуччахьара гIулакхаш леладеча, Союза географически карта тIа, Америка ВIашагIкхийттача Штаташца нийсйинча, башха лоадама йоацача Нохч-ГIалгIайчено царца шеррен массе оагIорахьарен гIулакхаш леладе лаьрхIача общества идея?

— Из хаттар цхьан ханна чоалхазне а чоалхане а да. Мичча бесса дале а, тоъал ннйса жоп дала деза цунна.

Бакъда, из-м, вайнаьха халкъ шийи къам юхаоттадеш доаллача хана Америкацара гIулакхаш вIаштIехьдахар сел динза даргдоацаш хIама дац, аьнна, хеталу. Цул лоархIамегIа а я проблемаш. ХIаьта а, моллагIа халкъ общественни, политически, социальни дегIаахар цхьа лостам мара боацаш хила йиш яц цIаккха. Бакъдар, аьлча, тахан мехкара хIара къаман образовани шийи лоIаме хила гIертача хьалашка кхоачадаьд вай дерригаш а исторе, хIаьта из духтIаваккхеи кхетадеи йиш йолаш хIама а да. ХIаьта а дицде мегаргдац, хIанз дунен тIа дегIаахарца йола уйла бе-бе халкъаш вIашагIдувзадалийтара, вIаши гаргадигара процесс шийи лар тIа дIаотташ латтилга. Цудухьа, вайнах духовно юхаметтаоттабелга, бокъонца йола ког-гIортолга цунах хилийтар духьа, уж шоай доазонел чухьа хьулабенна бахкарах, врахьарча дуненах хьада хиларах лоралуш, даим къамах даькха дика хIамаш дунен цивилизацена карагIдаьннача дикача хIамашца хьаькъале цхьана тардеш леладе дезаш хIама да. Духхьал из да вай хьаеш йола общество хиланза ярг ца хилара сона шийи тайпара философски бахьан а хинна дIаоттар. Вай-м, шеко йоацаш, теркалде а хьаэца а мегаргдолаш дукха хIамаш да Америке, хIана аьлча, цига а, лардерча нохчели гIалгIайли совнагIа, дукккхача кхыча къамех бола викалаш бахача вай республике а санна, тайп-тайпара къамаш дахаш хиларах.

Кхы цхьаькха лоархIаме цхьа белгало а я. Ховш мадарра, вайнаьха овлан цхьа га да Америке — дукхалга диллача, доккха деце а. Цунца гIулакхаш леладергдола ниикъ а лаха боагIа. Цу гIулакха мел эша хьалаш тахан долащ да.

— ГIулакхаш леладара къаьстта США хIана хержай Iа, масала, Германи, Франци, Итали, е моллагIа кхыбола мохк ца а хоржаш?

— Укхаза эттараш алхха са сай вахарца, хьашташца дувзаденна хьалаш да. Юххьанцарча школе деша вагIача хана денз Америка истори, географи, культура, Iилма, кхыдараш довза безам болаш хиннав со. Из безам кхы а дукхагIа чIоагIбелар са Ростовски университете со деша ваьгIача, хIаьта цул тIехьагIа Харькова, Ростова, Новочеркасска вузашка хьехаш хиннача шерашка вай пропагандо, прессо дийцачох ВIашагIкхийтта Штаташ вай социалистически держава эггара вокхагIвола моастагIа лоархIаш хинна хилар. Со кIезига тешар цунах, хьоанаш лутташ баь болх, вайна махарра, лар-йоацаш чекхбоалаш хинна боацаше а. ХIамаш шоаш мадарра довзар духьа дукха дешар аз — философехи исторехи дола балхаш, мемуараш а публицистика а, американски художественни литературера кердадараш теркал ца деш ца дита хьожар со, вай мехка экранашка гойтача фильмашка хьежар. Иштта, хабарагIа а ца ховш, се духтIаваларах хайра сона цу сийлахь-боккхача мехках дола бокъонца баькъдар. ДагадоххарагIа аьлча, аз из хIанз дика а кхетаду, сааьихъухар са, вай ши мохк вIаши гаргабахара, фуннагIа даь а, хьадда цхьа хIама де дезар-кх, аьнна, хеташ. ХIаьта перестройко цу гIулакха аьттув а баьккхар, цудухьа хIанз хIаранена хов, Советски Союзон Америкон цхьана леладу гIулакхаш — планетерча машара бола тешам хилар. ВIаши гIулакхаш леладара кхы цхьаькха форма а гучаьяннай, масала, халкъа дипломати, вай хIанзарча паччахьалкхений официальни структурашка гIолла а ца леладеш, юкъарчал доацацаш дола бувзамаш леладар.

— Нагахьа санна итташ шерашка аьшка пордоно вайна хийраьккха лоаттаяь ВIашагIкхийтта Штаташ хIанз вайна сел чIоагIа хьаштдолаш яле, аьнна хет сона, республике бахача нахах хIаравар из мохк бовза гIад а ваха гIоргвар цига шийи вIаштIехьдаьлча, тIаккха американций хургбарий Нохч-ГIалгIайчене бахка иштта безам?

— Со цунах дог тийша ва. Вай республика-м я а ма йий шийи климатически хьалашка, тайп-тайпарча ландшафташка, ширача замаларча архитектура г а, хIанзарча тоаеннача юрташка, вIашагIъийначл этносашка, башха-дикача культурага диллача боккъал хоза край. Цул совгIа, кхоане беркате хургйола предприятеш цхьана хьалъяра аьттув болаш моттиг а я ер. ХIаьта хIама довзара тIера бола американцаш шоаш хьалхагIа ца хиннача моттигашка хила чIоагIа догдоагIаш нах а ба.

— Шун общества официальни статус мишгай?

— Ховш мадарра, тхаяр общественни организаци я. Цун спонсораш хила раьза хиннай дуккха предприятеши организацеши. Тха тхоай правлени я, городской республиканскии учреждений, предприятей, Iилман заведеней, кхычар викалаш юкъе а болаш. Москве доазол дехьарча мехкашцарча доттагIала общество регистраци яьй оаха. Тха общество теркал ца еш йисаяц «СССР—США» яхар санна йолча организаце. Кхыча бесса аьлча, бив когара тийкха ха чанхъяьннай тха, хIанз бIубенна гIа боахаргболаш когаш тIа отта дага да тхо.

— Долче хIаьта, общества юххьанцара мероприяти йиц вай?

— Соахка шоай аргIанна Сиэтл яхача американски городе цIенача дог-уйлан ловзараш хилар. СССР-ен США-и спортсменаша дакъа а лоацаш. Цига дуккха, тайп-тайпара культурнии адамий IаьдалагIеи хьоашалаш тийсар вIаши. Цига шин халкъа викалаш вIашагIкхетара юкъе оахош тхоащкара доагIа дакъа лаьцад, аьнна хет сона, республикеи Грознеи «Моаршал да хьога, Сиэтл», аьнна, оахош чанхъяьккхача акцеца. Цу гIулакха къаьстта новкъостал дир тхона халкъа образоване министерства, республикански спорткомитето. Спортивни къовсамашта, тайп-тайпарча яхьашта, шествешта, вIашагIкхетараштa юкъеэзар оаха эзараш кагирхой. ВIаргадайначоа хов хургда из, мел чIоагIа хьинар айденна лелар вай кагирхой, цу тайппара, дерригача дунен чулоацамерча событешца шоай дакъа хилар хьа а хьокхаш.

— Укх шера оаш де лаьрхIараш миштад шун?

— Планаши верхIараши дукха да. Укх гаргтагIарча хана оахош де лаьрхIа цхьа хIама дувцаргда аз. Укх шера 28 январе дIадоладаь 4 феврале кхаччалца Грозне чакхдаха лаьрхIад оаха «США культураи литературан кIира — Нохч-ГIалгIайчене» яха денош. Грозненций бIарг тоха йиш хургья Чехова цIерагIча республикански библиотеке оттаерггйолча йоккхача книжни выставкех: «США культуреи литературеи: карара бIаьшереи дIаяха бIаьшерен». «Юность» кинотеатре «Контакт» яхача городской киноклубо чакхдоакх «Американски кино кIира». Цига гойтаргъя гIорбаьннача американски режиссерий Ф. Копполай, М. Формана, Б. Фосса, кхычар произведенеш. Д. Гершвинеи Л. Бернстайнеи цIерагIа американски музыка концерт оттаду филармоне зале В. Раевске кулгалдеча республикански симфонически оркестро. Лермонтова цIерагIча эрсий драматически театро кIиран программана юкъехьу американски драматурга Э. Олбе «Со кхерац Вулфа вирджинех» яхача пьесагIа РСФСР заслуженни артиста С. Хомске оттаяь спектакль. Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университете хургья «США культуреи литературеи: хIанзара сурт» яха конференци. Юххера а, 4 феврале «Юбилейный» кинотеатре гойта доладергда бокъонца легендарни а хинна дIаэтта «Михо бихьараш» яха фильм. КIира дIадоладе лаьрхIад 28 январе пионерий республикански Дворецa йоккхача зале.

— «Нохч-ГIалгIайче — США» общество дIахо дегIаярга догдаха йиш йола хIамаш малагIаш да?

— Америка городех цхьаннеца вошал тасса оаха лаьрхIа гIулакх кхоачашхургда, аьнна хет сона. Тхоашта цу хьакъехьа хеташ а заявка а Iояхьийтай оаха Москве. Сона ховчох, уж къоабалдеш тIанйицад. Цунах дика новкъостал хургдар республика общества члений гIулакхашта хьинар далара.

Са дакъа лаца дезаргда январе тIеххьарча итт дийнахьа Ленинграде хургйолча советско-американски симпозиуме.

— Ка яйла, аьттув балба шун.

— Баркал хилда.

О. АЛЕКСАНДРОВ.

ХIАРАНЕ БАЛА КХЕТАБЕШ

Дукххача хана денз хьадоагIаш да халкъа депутатий Совета Грозненски райисполкома председатела хIара оршот дийнахьа делкъел тIехьагIа 3 сахьат даьлча денз нах тIаийбелга. ХIаьта, мел йIаьхлу из ха?

— Цхьайолча хана ах бийса иллалца а, — йоах приемне ягIача секретара.— Цхьабакъда, белгалдаккха деза, дIадахача оршот дийнахь-м нах тIаийбелга «сиха» йистедаьлар — сайрийна бархIлагIчох ах даьлча. Цу дийнахьа председатель волча шоай цхьацца проблемаш, бала, дехар дахьаш вена 26 саг хилар.

— Хетаргахьа, шоаш бахача моттиге къоастадаь хила дезаш дар цхьадола гIулакхаш, — йоах райисполкома председатела С. А. Сангариева, — из-м оаха теркал даьд. ДIахо йодача хана а моттигашкарча Советаша наьха гIулакхаш къестадергдола хьалаш вIаштIехьдаха хьожаргда.

Цу массехк дешаца Сангариева белгалъяьккхар, 1990 шера бIаьсти хержача халкъа депутатий Совета кердача исполкома керттера программа. Из духхьал аргIанара проект хинна Iац, из я укх тIеххьарча хана белгалъяь хьаддача гIулакхий, хоадамболла программа.

ХIаьта мишта дар, кхыметтел, цхьа шу хьалха? ВIалла лоадамбоаца гIулакх дахьаш райисполкоме а вена, дукххача чиновникий кабинеташка го баха безаш хулар юртара саг. Квартира хьаэцара аргIа, цIеноiш хьалдара лаьтта, гIишлон материалаш, дефицитни товараш дIа-хьа декъалга — уж дерригa а дешаш райониi кулгалхоша къестадеши цар шоай бера дIа ца хецаши дар. ХIаьта цу даькъера практически хьал ше ма дарра хьа ца довзийташ къайлагIа леладеш а дар.

ГIулакх овлангара хувцаделар керда исполком хержача. Эггара хьалхарча даькъе моттигерча Советий декхарашка хьежар. Цар лоархIам лакхбе безалга кхетадеш дар. Цудухьа, харжархой дукхагIа йола проблемаш къестаелга тIадиллар царна. ХIанз, цIенош хьалдеча эша гIишлон материалаш юрта Советий исполкомо къоастаю. ХIаьта райисполкомо духхьал уж материалаш базашкара яьнна, юрташка дIакхоачаяра тIахьожам мара лоаттабац. Цул тIехьагIа моттигерча Iаьдало ше дIа-хьа хьожаю уж, яла езача хьисапе. Из дош сиха дара районни газета тIеи радио чу гIоллеи бахача нахага хоамаш ду. Цу тайпара гIулакх да цIенош хьалдеча наха ссудаш телача а. Укхаза а юртсоветаша къестаду уж дешащ.

Халахете а, тахан халкъа эша товараш хIара ди массаза доал кIезиглуш латт, хIаьта чоалханеча дефицитах-м дувца а эшац. Цхьа ши шу хьалха, хIанзчул дукхагIа уж долча хана а райисполкома кулгалхоша шоашка гIолла мара дIахьожадайтацар уж. ХIанз кхыча тайпара да—еррига дефицит халкъа депутатий райсовета комиссе решенегIа духхьал общественни организацешка, къахьегама коллективашка, цхьаннегахьа а озабезам хургбоацаш, эггара хьалха эшачарна дIакхоачаргйолаш тIахьожам лоаттабу.

Цхьан дешаца аьлча, дукха ха йоацаш а тIехьа, моллагIа саг гIулакх нийца юртара ваьнна райисполкоме ва везаш хиннавале, хIанз из вахача моттиге сиха къоастаду цун дош. Укхазара хьадоагIа райисполкома председатель волча тIауха нах кIезигагIа хилар. ХIаьта из дикагIа да, вогIа да вай кхета а ду.

Белгалдаккха дезаш да цхьаькха а. Цу дийнахьа тIабаьхкача 26 сагах, цхьаккха а вацар хьалха дена гIулакх кхоачаш ца хулаш, шозлагIа вена. ХIаьта... а цаI вар раьза воацаш. Из вар Пригородное яхача юртара З. Никаев. Цо яхачогIа, 11 бера да. (из-м дика хIама да) хIаьта а цунна бокъо еннаяц цхьаннегара пурам а доацаш «Кавказ» яхача садоводчески обществера лаьттан участкаш чулаца. С. Сангариев шийи хурдаь, из нийса воацалга дIакхетаве гIертача а, ла ца дувгIаш, ниI тIатеха дIавахар Никаев. Лакхехьа латтача хьакимашка латкъаргва ше, аьлар цо. Фу дергда вай, из цун бокъо я, цхьабакъда, закон хIаранена — закон да. ТIаккха из кхоачашде а деза. Цунца цхьана правови паччахьалкхене даха безам болаш вай хилча хIаьта а.

Керттерча даькье, цIенош хьалдара лаьтта дIа-хьа декъача нийслу проблемаш ювцаш яр цу сайрийна райисполкоме баьхкачар заявленеш.

Иштта, дукха латкъамаш да Пригородное яхача юрта цIенош хьалдара лаьтташ къестадеча нийсхо яц, яхаш. Лаьтта лучара гунахьа доацаш ше-ше юкъераваьккхав, яхаш ба цхьабараш. Белгал ца даьккхача далац, цар массане а къаьстта бехк беш хиннар Пригородненски юрта Совета председатель Курбанов Салман вар. ГIожа ва, шийи гаргарча нахагахьа озабезам беш дийкъад лаьтташ, цу тайпара кхыдола кхоачамбоацараш а доахк цунах, йоахар. Цу тайпара характеристика яр Гикаловски юрта Совета исполкома председатела Ковтаров Алиса еннар а.

ДагадоххарагIа аьлча, хIанз укх сахьате, цIенош хьалдара лаьтташ дIадекъалга нийсса леладьдий тохкаш районни комисси я болх беш. ТIеххьарча хана дIадийкъа лаьтташ комиссе болх йистебаллалца хьакъоастадаьчарна дIа ца луш юхасоцадаьд. Цудухьа, шеко яц, нийсхо котъяргхиларах.

Райисполкома председатель волча венав шиъ кооператор. Цар безам ба юртбоахама продукци хьалкхее. Ше гIо де хьожаргхиларах тешам белар царна С. Сангариева. Цул совгIа, цар уж культураш хьалкхее дIадеха лаьтта дукххача хана денз пайда ца эцаш уллаш да.

Кабинете чувоагIа Дойкур-Ойла яхача юрта вахаш вола Зубайраев Сайди. Из юртарча кагирхой викал волаш венав. Цар лаьрхIад дукххача хана денз йисте ца доаккхаш латта культура ЦIа шоай тIахьожамца хьалдаь даккхеи цул тIехьагIа цига кагирхой центр хьаеллен. Иштта, цу чу болх беш хургья спортивни секцеш, тайп-тайпара кружокаш. Цу гIулакха чIоагIа раьза хул Сангариев. Гарггарча хана цу юрта ше воагIаргхиларах тешам лу цо Зубайраевна.

Белгалдаккха дезаш да, ше нах тIаийбеш мел яьккхача хана, хIаране хьашташ дизза теркалдеш, кхыметтел оаз айяь сага духьал а йист ца хулаш Сангариев чакхвоалаш хилар. Цудухьа дег тIара раьза болаш ара а бувлар нах из волчара, ЦIаккха а ше денна дош кхоачаш ца деш Iийнавац из. Из бахьан долаш наха дукха а веза из, сий а ду цун.

Вай лакхе аьлар, цу дийнахьа нах тIаийбелга дикка хьалха чакхдаьлар. Из ишта хилар хьалха дIаихача ханашка диллача. ХIаьта тIехьа тIайоагIача хана райисполкома председатель волча шоай бала, хало, дега Iотъкъам бахьаш уха нах кхы а кIезигагIа хургхиларах теша лов.

А. ШАМСУТДИНОВ.

КОМИССЕЙ ПРЕДСЕДАТЕЛАШЦА ВIАШАГIКХЕТАР

Республика Лакхехьарча Совета кагирхой гIулакхашта йолча массазарча комиссе председатела Н. Н. Магомадова вIашагIкхетар хиннад республика горрайсоветий ужжамо йолча комиссей председателашца, комсомола комитетий секретарашца, лакхерча, юкъерча специальни дешара заведеней, ПТУ профсоюзни комитетий председателашца.

ВIашагIкхетача дакъа лаьцараша гIеттайора кагирхой социальни лорабара, цар салоIам вIаштIехьбаккхара, балхаш тIа уж дIанийсбара йоагIаш йола сагота проблемаш. Белгалдоахар, обществе доккхий хувцамаш хулаш латтача, ценностий мах бара процесс йодача, политически, социально-экономически, духовни кердадараш теркаме эцача хана мехкеи республикаи кхоаненах болча бехктонхамах кIезига доаца дакъа кагирхошка а кхоачаш хилар. Массехк хьдда предложени елар цига студенташхен дешархошхен болча кагирхошта льготаш яларца ювзаенна.

Балха группа вIашагIъеллар дийцача дешаех лаьца тийнна дукхха предложенеш республика Лакхехьарча Совете дIахо ювцара кийчъеи вIашагIтохен.

Грозненски городской пассажирски транспорта участок эггара халагIа лоархIачарех я. Дукха моттигаш нийслу кхоачамболлаш автобусаш маршруташка ара ца ювлаш, араяьннараша графикаш телхаеш, шоай маршруташкара дIа а яьле, шоашта аьттув болча моттиге гIолла шоашта ахча доаккхаш уж лелаш. Уж гIулаккхаш ца хилийтара Iалаьмате чIоагIа эшаш ба контрольно-ревизионни служба болхлой, къаьстта городе. Уж декхараш цIена кхоачашдечарех цаI ва «Чечингавтотранс» производственни территориальни объединене КРС контролер-ревизор Тагиров Беба.

Iуйрийна нах балха дIаухача хана е сайрийна уж чуухача хана из го йиш я центральни рынок — 36 участок яхача № 4 йолча маршрутагIа автобусаш лелача. Iалаьмате дукха нах хул цу сахьаташка Центральни рынкана юхерча Тамански улица тIа автобусаш сецача балха дIа ца бохалуш е цIа ца бохалуш латташ. Цига царна чIоагIа накъавоал контролер Беба. Заказех болх беш йола яьсса дIа-хьа лела автобусаш сеца а еш, пассажираш цар тIа а ховшабеш, царга билеташ хьаэцийташ, уж дIа-хьа ахийта чIоагIа новкъостал ду цо. Цкъа-дале, паччахьалкхен кассе дода ахча дуккхагIа хулийт шозлагI-дале шоай ханнахьа нах балха дIакхачийтара а уж цIакхачийтара а доккха новкъостал ду цо. Цудухьа дег тIара доагIача дIайхача дешашца чIоагIа баркал оал цунна саггота дIа-хьа баха безача бIаьш болча пассажираша.

Ткъаь итт шу совгIа ха я автомобильни транспорта системе из къахьегаш вола. Царех ткъаь пхиъ шера таксе тIа болх беш хиннав из. Цу шерашка пассажирашка шийна наIалт ца оалийташ, царца безаме, Iимерза, товш волаш болх барах, доккха тешал тIехьадолаш чакхваьлар из.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) контролер Б. Тагиров хьожаш ва № 4 йолча маршрутагIа лелача «Икарус» яхача автобуса водителa С. Сенгушкина документашка.

И. ПЛИЕВА сурт.

Фермерствана—шерра никъ

АЬТТОН ЧАМ БАЙЗАЧА...

Шерра юкъейоалаеш я тIеххьарча хана Надтеречни района «Знаменский» совхозе аренда. Цу гIулакхо боккха пайда бу боахама а наха а. Цунна тешал деш дола цхьа масал доаладе безам ба.

ЛурчогIа, цу хьисапе болх беш, 330 гектара тIа тайп - тайпара юртбоахама культураш кхейир Ахмадов Хизира кулгалдеча бригадо. Совхозага дIаелар 320 эзар сома маьха продукци. ЛаьрхIача хIаране бетта алапи 700 сом совгIа хилар. Юртбоахама культураш кхеярал совгIа, дулха хьайбаш кхаба доладича соахка совхоза 110 эзар сома, шоай коллектива 200 эзар сома гаргга цIена пайда бир бригадо. Бригадерча хIарапена, шера юкъера лаьрхIача, 20 эзар сом кхаьчар.

Цу толамий чам байзачул тIехьагIа, шоай производство кхы а шеръе лаьрхIар цар. ДIадаха шу чакхдоалаш фермерски хьисапе шоай боахам лелабара совхозаца договор оттадир Ахмадов Хизира.

Грознера Л. Н. Толстоя цIерагIа паччахьалкхен университета естественно - географически факультет а цул тIехьагIа Орджоникидзера Горски юртбоахама института агрономически факультет а яьккха специалист ва бригада кулгалхо. Цунца къамаьл хилар тха укх деношка. ХIаьта фу де дага ва Хизир ший новкъосташца фермерски боахаме, мишта гу шоай перспективаш? Цунах лоацца дувца безам ба.

Бригаде пхийтта саг ва. Ший таронга хьежжа, хIаране ахча юкъе а дихьа, шоай счет хьайийллай цар банке. Совхозагара хьанийцад ткъаь шера леладе, 245 гектар оахар а долаш, 500 гектар лаьтта. Цига цар кхее лерхI, керттерча даькъе, доакъара культураш. Цул совгIа, хIаранех 450 сом а луш, укх шера хIанзле 46 сиргIа нийцай бригадо бахача нахагара. Из де бокъо йолаш ва Хизир. Совхозаца даьча договорагIа, даькха деррига дулх, боахамо дIабахийтача маьхал 35 процент чухьнахьа а долаш, дIатела декхарийла ва из. Масала, соахка санна боахамо цхьан центнерага 350 сом дIадахийта нийслой, Хизирагар а хьанийдеча дулха хIара центнерах 245 сом делча йоалаш я совхоз. ХIара шера 60 тонн дулх дIалуш хуле, арендагIа леладе хьанийцача лаьтта тIа ший безам бар де бокъо йолаш я Ахмадова бригада. Цудухьа совхозага цу тайпара дулх дехкад, аьнна, ае хилар кхерам бац. ХIанззе лаьрхIача а гуш ва из. 400 килограммал совгIа дозал дола бежан дIаделча, шийна 200 сом пайда хулга. ХIаьта ер шу юкъенхачалехьа 300 сиргIа хургья цунга дулха кхоабаш. Цу гIулакха хIанзле хьалъяьй 25 эзар сом дIа а дахийта ши помещени.

— Дийнахьа хIара хьайбана цхьа килограмм дулх тIа а кхетийташ оаха болх бой, хIаьта иштта, из де тха низ дIакхоачаргхиларах са шеко а яц, хIана аьлча, хIанза тIакхетийт дийнахьен буси юкъера лаьрхIача 1,2 килограмм, — дувц Хизира, — кIезигагIа дале итт бутт балалехьа хIара бежан 400 килограммага дIакхоачадеш дорстадергда оаха. Цу тайпара 300 хьайба дехкача, цу юкъа тхона хул 60 эзар сом совгIа цIена пайда.

Из цаI да. ШозлагIа. Масала, 180 гектара тIа люцерна дIайийна я бригаде. Эггара хьалха доакъара а доаца фуна лаьрхIа чуэцаргйолаш я из укх шера еррига. Иштта дир соахка а. Цу гIулакхо вIаштIехьдалийтар хIара гектара тIара планал шоэза дуккхагIа — йиъ-йиъ центнер люцерна ги дакхха. Цун цхьан килограмма мах 18 сом ба, хIаьта хилча, хIара килограммах дохкаш а доацаш, хувцаш кхо килограмм комбинированни доакъар лу паччахьалкхено.

Доакъра свеклайл совгIа ябакхаш а кхеергйолаш я укх шера. Цхьабакъда, хьалха санна шоаш йолчча тайпара луш кхоабаргдац царца хьайбаш. Оата а оаташ царна юкъера генараш хьакъоастадергда. ТIаккха дIадера ги санна уж а дохкаргдолаш да. ХIаьта цар цхьан килограммах паччахьалкхено 6 сом лу.

Шоашта ма эшша доакъар кийч а деш, хIара гектара тIара чуэца хьувкъам алсамбаккхара чотагIа, кIезигде лаьрхIад доакъара юртбоахама культураш дIаюв кхаш. Мукъадаьннача лаьтта сомий беш дIайогIаргъя.

— Района цхьанна а боахаме яц сомий беш, — дувц Ахмадов Хизира. — Цудухьа Iажаш, кхораш, боалаш, кхы тайпа сом, баьцадаараш нийде Грозне, Моздоке, кхыча городашка а районашка а аха безаш хул нах. ХIаьта лаьрхIар чакхдаьккхачул тIехьагIа, цу кхачан продукташца тоъал уж Iалашбе йиш хургья тха. Беша гаьний мугIараш та юкъе баьцадаараш кхедергда.

Цу бешара яьккха продукци йохкара, Знаменски яхача юрта шоай тика хьаелларгйолаш я. ХIаьта чуйийца сом, баьцадаараш ца чалхийташ лоаттадара, холодильни установкаш а йолаш хранилища хьаергйолаш я. Цу гIулакха хIанззе гIишлон материалаш Iалашъе йолаяьй.

Дагалаьца деррига чакхдаккхара дукха ахча ма дезий. Из Iалащде никъ лехаб Хизира ший новкъосташца. Знаменски юрта баха нах юкъеозаш ба шоай производствана. Цу гIулакха лаьрххIа акцеш арахийцай. Ахмадова кулгалдеча коллективо шера даьккхача ахчах 4 процент уж ийцача наха юкъа декъаргда, бригада балха юкъе цар дакъа ца лоаце а.

Нагахьа санна акцеш ийцар тIехьагIа цу гIулакха раьза воацаш нийслой, царга дIадаха ахча юха хьа а эцаш уж бригаде дIачуяла, е кхычунга йохка бокъо я. Иштта уж мах бола каьхаташ хIанзле Знаменске вахача 46 саго ийцад. Бригадана юкъебоагIаращца цхьана цар вIашагIтехад бIаь эзар сом совгIа ахча.

Юртбоахама продукци ехкачул тIехьагIа даьккха ахча укх тайпара декъаргдолаш а хIанзарчул тIехьагIа: 40 процент бригадана юкъебоагIарашта алапена дутаргда, 15 процент совхозагара хьанийцача лаьттах, техниках, кхычох дIалургда, хIаьта 27 процент — пайщикаша санна наха Iодилла ахча меттаоттадара дIадохийтаргда. 15 процент дIаде фу, дулха кхоаба хьайбаш, удобренеш эцара, производство шеръяра дIадоахийтаргда, кхо процент кассе дутаргда.

— Хулаш ма дий, — дувц Ахмадов Хизира, — бригада юкъебоагIарий цIагIа дикадар а водар а нийслуш. Цу тайпарча хьале наха новкъостал дара дут оаха кассе, коллективо шера даьккхачох кхо процент. Укх шера, масала, ялх эзар сом дитад.

Сомий беш дIайоагIарал совгIа, чкъаьрий леладара Iам хьабе, мах бола цIокилгаш йола оакхарий леладу ферма йилла лаьрхIад.

Хизиреи цун новкъосташеи доккха дакъа лоац общественни вахаре а. Масала, лурчогIа хьаьнала къахьегарах енна СССР ВДНХ-а ахчан преми юрта соцкультбыта хьалаш тоадара дIаделар. Цу тайпара новкъостал де лерхI юрта Совета тIехьа тIайоагIача хана а.

Дика кийчо яьй укх шера чуэцаргболча хьувкъама. Рационага хьежжа июнь бутт хьатIакхачачалца 300 бежан кхабара тоъал да цар соахка кийчдаь доакъар. Ший ханнахьа кхашкара болх дIаболабе кийча я еррига техника.

М. ХАМАТХАНОВ.

МЕХКАТОКХАМ

ВАЙНАЬХА БОЗБУАЧАЛАХ

Цу геттара ширача, хIанзарча сага логикана, хьаькъала гаьна болча сакхетама духтIавалар, цун эггара хьалхара, цхьан хана хинна, вай заманга кхачалехьа а дуккхача хьалхарча ханашка дицденна дIадаьнна маIанаш гучадахар, дийнде гIортар хала а Iалаьмате лоархIаме а Iилман декхар да. Укхаза йоахк вай «первобытни» оалача замалахь хинна сакхетам, эстетически а этически а, кхыдола а хетамаш дувзадеш йолча, вайна воашта моттар мара ца ховш, геттара кIезига йовзача замай фаьра беркате ганзаш. «Первобытное» яха кхетам ше а геттара дукха шира замаш чулоацаш цу тайпарча деша юхевоалавеш мара бац, дуккхаза а «акхал» (дикость) яхача деша синоним санна лелабу, из геттара а харцахьа да.

Бозбуачалах болча сакхетама исторически хьалхарча маIанашта тIадолха наькъаш лахара чIоагIа лоархIаме хет автора мифологически сакхетамий магически замалахьа бозбуачалах оалараш (заговоры, заклинания), текъамаш, бIарловцаш, хестораш, кIоанолгаш, ловцаш (лорварловцаш), ловзаркуцаш, сюжеташ, шира эпосий турпалаш, еррига а фольклор, еррига а «первобытни» оала халкъа говзал (искусство) хIанз санна вIаши къаьста йоацаш, вIаши органически дувзаденна цхьа бIарчча хIама санна кхетаеш а, вIашагIйоаллаш а, лелаеш хинналга а, из гIулакх эггара хьалхагIа цIенхаштта теркам бе безаш долга а.

Итташ, бIаьш эзараш шераш дIаьнхад, цу кхетамо дулхах - цIийх йолча гаргалонех хьахиннача первобытни тайпана юкъе Iалаьмате лоархIаме исторически хувцамаш доаладалцца. Укхазара, ювцача ширача замалахьара магически фольклор а ловзаркуцаш а, деррига кхы мел дар а мифологеи, эпосеи дийна маьженаш хиннай, тIаккха мифологи а эпос а кхы мел долча хIаман дийна маьженаш санна лелаеш хиннай. Цхьабакъда, из хиннаяц вай заманга кхаьча вайна йовзаш йола мифологи, фольклор. Из мишта хиннай воашта моттар алар мара вайна ха а хац, ханаш хувцаяларца уж геттара шира замаш йицъенна дIаяларца бокъонца из мишта хиннай ха йиш яц, хетаргахьа, е цIаккха а ховргдац хIанзарча адама.

Фаьра хьазилг, миха седкъа, лихь, цу тайпара кхыбола ширача наьрт-орстхой эпоса мифологически турпалхой бозбуачала функцеш шоашца йоахкаш ба. Из бакъ хилара тешал ду оалхазарий, оакхарий сурт-сибаташта тара йолча археологашта кораьяьча дуккхача хIамаша. Уж хьаяьчар цу хIамашта цхьатарра луш хиннад, лоравара маIанаш а хьахьокхаш, дар дувцаш йолча сюжетий маIанаш а, из хьаяь хIама яле а, дилла сурт дале а. Дешашца оалаш, дувцаш дар ше а кхетадеш хиннад, ший дегI долаш, бIарго йиш йолаш материальни хIама санна масала, «кхера тIа дилла сурт, тамагIа санна. ДIаоалаш дола дешаш кхетадеш хиннад, сага багара арадувла, шоай дегIамаш дола, ткъамаш, когаш дола дийна хIамаш санна. Хеташ хиннад, дешаш дийна, низ бола хIамаш шоаш хиларца сага пайда е зе де йиш йолаш да, аьнна. Бозбуачалах мел леладаьраш, текъамаш, ловцаш, бIарловцаш (заговоры, заклинания), (обереги), мерзадараш, къахьдараш дувзаденна хиннад цхьан керттерча бахьанца — багара дIаоалача хана арадувла дешаш даьлий санна низ, хьинар дола дийна хIамаш хетарца. Бозбуачалах оалача дешай логика тIа хьежача гуш да, хIамеи цу хIаман цIии цхьатарра лоархIам болаш хинналга, хIама дош санна, цу деша меттел, тIаккха дош хIаман меттел, из хIама санна. Масала, фаьра хьазилг хIама я, оалхазар да. «Фаьра хьазилг» яха дешаш цу оалхазара цIи я. Уж дешаш, дийна хIамаш санна цу оалхазара меттел, из оалхазар цу дешашта меттел лела йиш йолаш санна хеташ хиннад, хьагучох, ширача бозбуачалах болча сакхетама.

Цу ширача замалахьа хеташ хиннад дешаш а, кхыйола дийна хIамаш санна (деррига гуш, хозаш мел дола хIама дийна лоархIаш хиннад деннар а дийна лоархIаш хиннад), шоай вахар-лелар долаш, Iодеш, довш (из кхетам вай, хIанзарча сага Iоажалах болча кхетама вIалла тара хиннабац, ший тайпара хиннаб), дIа-хьа лелаш, удаш, къалуш, кхача буаш, моцал токхаш, сага а кхыдолча дийнача хIамашта а пайда-зе де йиш йолаш дахаш-лелаш санна. Хетарах, «саг» яхача деша кхетам цу ширача замалахьа дуккхача ханашка вIалла хинна а бац, е хинна бале а, кхыдола маIанаш долаш хиннаб. Саг Iалама юкъера ший моттиг а кхычарех ше къасташ хилар а кхетаде волавеннача хана денз, цун сакхетама юкъе бена хила беза из кхетам. Хеташ хиннад, дешаш, керта чу хьа а хиле, сага а кхыча дийнача хIамай а багах гIолла ара а даьле, массанахьа а лелаш санна, шоай когаш, ткъамаш долаш, шоай безам болчча тайпара лергашка, багенашка дувлаш, цигара арадувлаш. Дешах дола уж шира хетамаш духхьал бозбуачал леладеча хана оалаш хиннача маIанах чакхдоалаш хиннад, аьлча тамаш я, иштта хеташ хинна хила деза дерригача вахара - лелара лоархIаме мел хиннача дешаех.

Бозбуачалах оалаш хиннача дешай доазонаш геттара шерагIа хиннад, массадолча хIамашца хIана дац аьнна, даьржа хиннад, дийна хIамаш санна. Иштта маIанаш долаш леладеш хиннад уж эггара хьалха хьахиннача эпосий, фольклора, первобытни искусствай сюжеташ тIа, мотивашта юкъе а. ХIаьта, бозбуачала формулашта юкъе уж хетамаш хувца ца луш дукха леладаьд, хIара исторически заман шеший тайпара кхетадеш вай заманга кхаьчад царех цхьадараш. Эггара хьалха хинна маIанаш дицденна дIадаьннадале а, уж маIанаш дийндара гIулакха, бозбуачала чулоацама, цун маIана овланга долха исторически наькъаш лахара гIулакха ший тайпара кхы йоацаш а я тохкамхочоа бозбуачала формулаш.

Цунца цхьана цар боккха пайда лу фольклорий, мифологий сюжеташ, сурт-сибаташ, халкъа кхыйолча искусствай исторически чулоацам, дицденна маIанаш гучадахара, дийндара гIулакха.

ДIахо бозбуачала сакхетам, цун шира чулоацам тахкалехьа хьажа вай багахбувцама метта юкъе дисача дешай хьинар, цар низ бувцача цхьадолча ширача хетамашка.

Цхьан гIалгIай халкъа произведене тIа дешай, иллей тамашийнача таронех иштта йоах:

Илли-ма аз ар шоана,
Илле тамаш аз йойтар шуга.

Далара тамаш эрага санна,
Хьедара тамаш эрага санна.

Вокх произведене тIа:
Iоховша, къона йижарий,
Кагийча наха саьъердам бе вай!

Оаха оалача иллега оаш ладийгIача,
ДикагIа ка маьхал яр шун.

Укх ширача гIалгIай иллеца хьалхаоаларашца дала, вай леха хетамаш корадоагIа вайна. Хьалхарча произведене тIа ювц дешах, иллех йоахна тамашийна таронаш, оагIонаш: илли могаш да ада, эр санна масса хьада. Цхьабакъда, дувцашдар духхьал долча маIанах ца а кхетадеш, метафорически маIанах кхетадеш да: илли таро йолаш да наха юкъе сиха дIа-хьа даржа, цу маIанах, эр удаш санна масса, сиха «ада», вешта аьлча, ладувгIаш болчар сакхетам чIоагIа сомабоаккхаш, ше дувцачох уж тешабеш, кIоарга сурт-сибат долаш из илли да, йоах. Духхьалха хинна, эггара хьалха леладаь хинна цар маIанаш дайна, дицденна дукха ха я. Цхьабакъда, лаьрххIа ладийгIача, сих а ца луш хьажача, гучайоал цу ширача маIанаша цхьан хана йита цхьаццайола «лараш».

ЛаьрххIа теркам тIаозаш да укхаза ши дош: «тамаш», «йойтар». Данм хиннадийте уж дешаш, хIанзарча сага хета маIанаш долаш? ХIана лоархI произведене логико, иллеш эрашта тардар тамашийна хIама санна? Вайнаьха багахбувцам тIанк аьнна хьалбиза ба дустаращца, хIаьта а ер санна «тамашийна» цхьаннахьа а лархIац уж.

Хьажа вай «тамаш» яхача деша чулоацамга. Из дош дуккха маIанаш долаш да, саг цецвоаккхаш мел долча дуккхача хIамашца дувзаденна да, Уйла бича царна юкъе цу дешай керттера маIанаш да бозбуачал леладарах, гIамал леладарах дола хетамаш хьахьокхар.

Произведене тIа йоах: «Илле тамаш аз йойтар шуга». Лакхе вай мел дийцар таро луш да, цу дешай шира, дицденна маIан гучадаккха. Сона хетачох из маIан хиннад: «Илле бозбуачал-гIамал аз гойтар шуга». МалагIа бозбуачал-гIамал да бIаргадайтар? Из да «дадара тамаш эрага санна, хьедара тамаш эрага санна». Цун шира маIан хиннад: «дадара бозбуачал-гIамал эрага санна, хьедара бозбуачал-гIамал эрага санна». Лакхерча метафорически тIоана кIалхара гучадоал бозбуачала сакхетамца хинна цхьадола хIамаш — дешай бозбуачал, маIанаш, хетамаш. Царга хьаттача, ювцаш йолча произведене тIара дешаш, дийна хIамаш санна, таро йолаш да кхыйолча дийнача хIамай юхь-сибате дерза, цар метта дIаотта.

«Илле тамаш (вешта аьлча, бозбуачал-гIамал) аз йойтар шуга», — йоах илланчас. Мишта «бIаргадайта» йиш я материально гушдоаца ший дегI, юхь-сибат доацар? Ховш да из де йиш йоацалга. Цхьабакъда, укхаза метафорически маIанга даьннад из дош. Бозбуачала сакхетама метафорически маIанаш вIалла а довзаш хиннадац, е уж цунна дезаш а хиннадац. Хетаргахьа, хIара гуш, хозаш мел дар шошоай дегIамаш дола хIамаш санна кхетадеш хиннад.

Ер произведени бIарчча хьанийцача, хьалха хинна, хIанз дицденна маIан шийца долаш я. Цхьан ширача хана леляь хила еза ер бозбуачала (магически) декхараш кхоачашдеш, бозбуачала формула, бозбуачала ловзаркуц санна. ШоллагIа оаха доаладаьча иллеца хьалхаоалачарна из декхар диц ца луш дисад.

ЛаьрххIа хьажа вай цун чулоацамга. Укхаза иллена хьалхаоалача мехкараша шоашта хьалхашка оттаду ши декхар: кагийча наха тоам белга, цар дог ураоттаделга: «кагийча наха саькъердам бе вай», шоллагIдар да цу кагийча наха новкъостал дар, дикача гIулакхашца цар аьттув баккхар. Из тIеххьардар укх дешашца аьннад: «дикагIа ка маьхал яр шун», нагахь санна «оаха оалача иллега оаш ладийгIача». Укхаза «маьхал» яхача деша цхьан хана леладаь шира маIанаш цхьаккха хIама ца дусаш дицденна дIадаьннад. Цу ширача деша хIанзарча гIалгIай, нохчий метташка таржам дулац. Кхетадеш да из, аьттув балба, дикадар хилда яхаш хиларца. ХIаьта из тоъам болаш дац. Цу дешай шира маIанаш гучадахар чоалхане а, къаьстта а декхар да. Цудухьа укхаза авторо цкъарчоа ше зийнар, бозбуачала хетамашца тарлуш дар мара дувцац.

Вай ювца произведенеш, припевкаш санна лелаер, исторически ший овлаш долаш хIама да. Цу гIулакхо хьахьокх уж цхьан иллена хьалхаоалараш санна леларал совгIа, ловзаркуцаш, халхараш, кхыйола ритуалаш дIахьош лелае тарлуш хинналга. Уж хинна хила мег, масала, фаьра хьазилга юхь-сибате ерза низ бола дийна хIамаш санна. тIаккха фаьра хьазилг цар сибате дерза йиш йолаш санна. Из а бозбуачала логикаца тарлуш хIама да.

Дицденна маIанаш дашха йиш йола материалаш корайоагIа вай къаьстта дешай лоархIам бувцача кицашца. «Гуш да, укх кица дукха маIан диц ца долийташ вай заманга кхаччалца хьаденалга. Дош из «хоза» дале, Iургара лехьа арабаккха низ болаш да», йоах кицо. Бозбуачалах хетараш хиларал совгIа, цхьан хана леладаь хила тарлуча лехьаца дувзаденнача ловзаркуцай элементаш я укхаза, лехьана хетаяь хьувкъам, хий, тIоадал хилийтара йола ритуалаш лелаяь хиларах йола белгало. ХIана аьлча, лехьа (бIехал), пхьид, кхыйола хи чу яхаш йола хIамаш хин, тIоадала дай санна лоархIаш хиннай. Дисад укх кица тIа дешай хозалах дола шира эстетически хетамаш а. Из «хозал» хIанзарча сага хозалах болча кхетамагIа геттара къасташ я. Хетаргахьа, хозал кхетаеш хиннай бозбуачала гIулакхаш дика вIаштIехьдоаха белгало, хьисап санна.

Цунна тара долча вокх кица тIа уж функцеш дикагIа гуш я: «Хозача дешо лакха лоам бошабаьб». ШирагIа йолча афористически материалий маIанаш иштта а вешта а бозбуачала овлашта тIадолхаш да. Цар хоамаш ду дицденна халкъа сакхетама чура дIадаьннача дешай хьанъехьа. Цхьадола масалаш доаладергда вай. «Хоадам боацача дешо корта лозабаьб», «Ира мотт — совгIат, бIеха мотт — таIазар», «Ала дезача аьнна дош — тоха езача теха топ».

Цхьайолча произведенеш тIа яшха йиш йолаш дикка материал нийслу. Зувш, кхетадеш, уйла еш мел дар укх афористически жанраша кIоарга чулацаро, Iоадаро новкъостал ду тохкамхочоа, ше лехашдар гучадаккха.

Цкъа - дале, из гуш да кицай хьалхарча даькъаца шозлагIдола дакъа дистача; дика дош даьлий а байначар а кхача бале, во дош—тохкам ба яхалга сенна дувц укхаза? ШоллагIдолча даькъа кхыдола маIан хила деза, хьалхарчунца тарлуш а, уж ши дакъа вIаши юхе хIана оттадаьд яхачох кхетам луш а. ШоллагIдола, къа яхар — цу лоархIаме образно - конкретни а йоацаш нравственно - абстрактни категори я. Мифологически сакхетамо лелаер хьалхаръяр я, шоллагIъяр цунна хийра я. Кицай чулоацама юкъе, шеко йоацаш «къа» яха дош цхьан хана кхыдола маIан долаш хиннад. Из хьалха леладаь шира маIан тIехьагIа дицденнад. «Къа» яхар дийна хIама санна кхетадеш хинна хила мег. Цу дешаца бувзамаш хила мегаш йола терминаш, масала, к ъ а, к I а, к ъ о (в о I) к ъ а м, чIоагIа беркате а шера яьржа а хиннай ширача замалахьа. МалагIа маIан е маIанаш леладеш хиннад-хьогI царна юкъе «къа» яхача дешо? ХIанзарчох цу хаттара жоп дала тоъал материалаш яц. Кицай хьалхара дакъа чудоагIа «сагIа» яха дош, «сина хьожадаьр, сина деннар» яха маIан долаш хиннад, дувцар веннача сага са да, сагIа — цу веннача сага са кхаба луш бола кхача ба, нагахьа санна. текъам даьлашта боацаш из кхача байнача наьха синошта хьожабаь бале. Кицай шоллагIча даькъа тIа йоах, ширача бозбуачала хетамашка диллача, во дош пайдана дац венначун са кхаба, цунна кхачанна меттел даа (хьалхарча даькъа тIа «дика дош — сагIа» яхалга, дика дош цу гIулакха пайдана да яхалга хиннад). Иштта дола маIанаш хила деза, дувцаш долча хIамай логикага хьажача, бозбуачала хетамашка диллача, укхаза дувцар къа дале а. Цу дерригне таро лу вайна, «са», «къа» яха дешаш цхьан хана синонимични хиннад, цхьан кхетамца леладаь да ала. Хетаргахьа, «къа» яха дош ширача гIалгIай халкъа культурана юкъе йоккха моттиг дIалоацаш хиннад. Дуккха беркате хIамаш дIадоладеннад цун овлан тIара.

Танкиаькъан АБУКАР, филологически Iилмай кандидат.

Хьалха дIадахача шерашка вIалла дIа ца эцаш лаьтта дола кхачан товараш а хIанз гуш дац тикашка. Цунна дувзаденна Iалаьмате доккхийи бехтокхамеи декхараш хьалхашка латт кхачан продукци арахецача предприятей болхлошта. Из кхета а деш, мамогга дуккхагIа кондитерски изделеш арахецара, цар ассортимент шеръяра шоай хьинар айдаь къахьегаш бола болхлой дукха ба Грозненски кондитерски фабрике. Цар цIераш йоахача хана, эггара хьалхарчарца, белгалйоаккх предприяте кулгалхоша дражировщица Султанова Тамара.

ШийтталагIа шу да цо укхаза къахьега. Цу шерашка Iалаьмате дика кхийттай из ший балха говзалах. Цудухьа цун вIаштIехьдоал хIара сменагIа нормаш 115-120 процент кхоачашъе. ДIаяхача пятилетка задани кхоачашъярах эггара хьалхарчарца рапорт делар цо. Иштта дика болх а беш, хIанзлехьа дукха хIама цаэшшаш лоархIаяьй Тамара январь бетта заданех а. Овсаре болх барал совгIа, ше хьаеш йола продукци дикеи тIехдикеи мара хилийтац цо.

— Ше производства йиза да а лоархIаш, ше каралаьца професси чIоагIа езаш, шийна тIадехка декхараш даим цIена кхоачашдеш саг я Т. Султанова, — аьлар цеха начальника Бекаев Аьхмада.

Ший опыт дIа а йовзийташ хьалкхебаь тоъал говзанчаш къахьега Iомабаьб цо. Цудухьа Тамарай сий массаза а лакхалаттаргда коллективе.

СУРТА ТIА: дражировщица Т. Султанова.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДИКАЧА НАХАХ

КЪОНА ЮРТДА

Кхо шу гаргга ха я Мужечен юрта Совета исполкома председатель Харсиев Мухьмад вола. Из цига хьалкхийна ва. ЗIамига волча хана денз езаеннай цунна из моттиг — гонахьара хьу, чехка доагIа хий, гувнаш, гаьна йоацаш ягIа гIалаш. Мухьмада уйла яр хьехархо хила, цо яьккхар Армавирски педагогически институт, ткъаь цаI шера болх бир школе, бераша дика ладувгIар урокашка. Цул тIехьагIа деша эттар Орджоникидзевски горнометаллургически техникуме, из йисте а яьхе, ворхI шера болх бу Галашкарча тIой доахача карьера начальник волаш. Вахарен, къахьегамен опыт тоъал я, долчча тайпара гу вахар. Оамалаш йийцача хьаькъале, сабаре ва, наха эшар хов, кийча ва новкъостал де, цудухьа наха лоархIаш вола Мухьмад, исполкома председателалла хержав. Аз шийца къамаьл дича, сона интервью яла раьза хилар Мухьмад.

— Кхо шу доалаш латт, исполкома председатель волаш Iа болх бу. Фу дика даьд ала йиш я, юртан бахача нахан тахан?

— Кхаь шера дукха хIамаш де йиш яр бакъда, беча балха духьаленаш хул. из иштта дале а, оаха Мужеча цаIи ахи километр асфальт биллаб, иззал билла болабаьб Оалкама а. ДIа-юха уха машинаш, хьалха санна, хотташа сецаергьяц. Фельдшерски - акушерски пункт чуйола цIенош кийчдаьд, цу гIулакха хьалхагIа халонаш яр юрта. Дика тоаьй водопровод. юрта чувоагIача метте хьабаьб шийла хий уха хьаст, тоадеш латт юртара культура ЦIа.

— КIезига дале а, нах раьза хургболаш толамаш да уж. Наха Iаткъаш, массанега а бала кхоачаш, тIехьа ца тетташ, кхоачашде дезараш хила мег юрта, фу аргдар Iа цунах лаьца?

— Мужечеи Оалкамеи бахьа нах района 40 километр гаьна ба. Болх беш яц радио, телефон, телевизоро цIена хьахьокхац... Тха депутат вола М. Дикажев цу гIулакха шийна могар деш ва, хIаьта а хIама хилац. Дукха яздаьд, дийцад районерча кулгалхоша хьадеш хIама дац. Во латт тика чу даар кхахьар, маькх а ший ханнахьа хилац, укхаза бах тIем тIа хиннараш, «афганцаш», кхыбола могаш боаца нах. Каст-каста лампаш йоврца, баьдеча багIа нах. Кхоачамбоацараш дIадаха аьнна дийцад сессешкеи, исполкомашкеи, даь соцамаша дIакхахьийтад лакхерча организацешка.

— Вай правительства оттадаьд 2000-лагIа шу чакхдоалаш, хIара дезала чуIе моттиг хургйолаш, тIаккха мишта латт из гIулакх шун юрта?

— Мужеча хьалде доладаьд 35 цIа, 25 сага ссуда деннад исполкомо, цхьабакъда, тоъаш яц цемент, шифер, кхыйола стройматериал. из чIоагIа новкъарле я цIенош деча наха. Хьаенар оаха йоагIгIача тайпара дIалу, хIаьта ярга хьежаш а дагIа.

— Паччахьа хана Мужечара Владикавказе бодаш хиннаб къаьна никъ, кхозза лоацагIа а болаш. Из тоабе лаьрхIа хIама дий хIанз? дале, фу ала йиш я хьа, цох лаьца?

— Из никъ «Сунжа» АПО новкъосталца тоабаьб хIирий доазон тIа кхаччалца. Цига совцадир тхо Пригородни райисполкома болхлоша. Тхо кхозза хиннад цига, вIалла шек а боацаш, Комгароне гIолла Владикавказе гIалгIай ахар дезац тхона, аьлар тхога. ДIахо дийцача хIама хиланзар. Лоалахой иштта хилац.

— Хьона хеза хургда, Орджоникидзех Владикавказ аьнна цIи тиллалга, Орджоникидзе памятник дIа а доаккхаш. Iа мишта кхетаду из гIулакх?

— Цигарча горсовето баь соцам аз могабац, хIана аьлча, цу городе Совета Iаьдал чIоагIдеш дукха къахьийга саг вар Орджоникидзе. Тха юрта 1937 шера денз я цун музей. 1919 шера Мужеча шин бетта ваьхав из. Берригача гIалгIашта дукха веза Орджоникидзе.

— Хьа да, Боазаркъий Терсобот, дуккхача наха вовзаш ва. ГIалгIай СибарегIара цIабаьхкача шерашка Мужеча юрта Совета председатель хиннав. Вайна хов из бокъонца вола коммунист, цIена советски болхло хинналга. Дас леладаьчох фу хьанийцад Iа хьайна балха пайдане хургдолаш?

— Сона дика хеташ яр даь оамалаш: къахьегар, нийсхо, бакъйлер, харцонцара къовсам, доладаьр чакхдаккхар. Даь цу оамалаша новкъостал ду сона балха тIа. Аз моллагIа болх бой а, безам ба са саг хила, наха пайдана а волаш. Наьха гIулакхаш кхоачашдарца лоархI аз сай декхар.

Т. ХАШИЕВ.

Дега, бIарга, лерга тоам хула иштташ. И. ПЛИЕВА фотоэтюр.

ХАЛКЪА КЪОНАХИЙ

МАМАКАЕВ МУХЬМАД ДАГАЛОАЦАШ

(22.01.91 шу). Ший тайпара хоза яр из Iана сайре. Хьалхxе ара а даьнна, «Россия» яхача гостиницера союзий ЦIагIа бодача наькъ тIа доагIача тхона гонахьа хозаш нохчий мотт бар, каст-каста йоах Мамакаев Мухьмада цIи. Из-м кхетаде хала а дацар. Москве эггара йоккхагIа а лоархIамегIа а йолча союзий ЦIен Колонни зале дIадахьа белгалдаьд сийлахь нохчий халкъа воIа, гIорваьнна волча поэта Мамакаев Мухьмада 80 шу далара хотадаь цIей.

Сайре дIайолаяла хIанз а дика ха я, бакъда, дукха нах ба укхаза гулбенна. Царна юкъе ба нохчий, гIалгIай, эрсий, кхыча къамий викалаш. Наьха бIарг кхетарг болчча яда цIей дездара программаш, яздархочун вахарах а цун кхолламах а лаьца дувца буклеташ, цун цхьайола произведенеш. Лоацца аьлча, гонахьа мел дар Мамакаев Мухьмада цIерца дувзаденна да... Хьаьшашта юкъе дика бовзаш бола нах гу сона. Нохч-ГIалгIай Республика халкъа депутаташ Бугаев Iабдулла а Сагаев Ваха а шоай балха гIуланха баьхкаб Москве, бакъда, ер гIулакх хургдолга хайча, кIаьдбенна боллаше а Iе ца могаш баьхьаб укхаза.

Бугаева йоах: «Цхьаболчарна хетаргда, сеч чIоагIа тахан ирденнача хьале, укх тайпара вIашагIкхетараш эшаш дарий-теш, аьнна. Сога хьаьттача, эш. Мамакаев Мухьмад санна бола къонахий халкъо сийде а лархIа а боагIа. Со тешаш ва — тахан из дийна валаре, вай вахар кердадоаккхача, цIендеча юкъе хургвар Мухьмад. Ший хьинарерча вахарца, художественни произведенешца цо гIо ду вайна хьалхашка латта халонаш эшае, къар ца луш дIахьалхашка аха».

В. Сагаева тIаIох: «Хьалха дерригa а во дар, хIанз а кхы да велаpгволаш дац яхаш, лоткъамаш деш Iийна даргдац вай. Я гIайгIа ярах тоадала хIама а дац. Вай вахаре деза денош а эш, бакъболча къонахий вахарех боагIаш бола мах хоадабелга а эш, сабар а эш... Иштта зама чоалхане йоллаше а, ер санна сайре вIаяхьа дагадохаро а из де карагIдаларо а гойт вай халкъ доагIаш дола сабар, гIулакх, яхь йолаш хилар».

Тхона тIавоагIа СССР халкъа депутат Авторханов Супьян. Из чIоагIа велавенна ва. Цхьабакъда, укх тIехьарча хана кIезига бахьанаш да сакъердадала. Цу гIулакхо кхы а лакхбу укх сайрен мах. Къаьгга гучадоаккх хулаш долчун маIан.

Адам дезара уйла чакхйоалл М. Мамакаева ерригача творчестве гIолла. Чоалхане а боккха чулоацам болаш а хиннад цун ший вахар а. Цун бийзар харцон къахьа кад мала а, Сталина набахтех чакхвала а, дуккхача халонашца къувса а. Бакъда, цIаккха а деналах ца вохаш, яхь ца йохкаш, моастагIашта хьалхашка гора ца оттташ хьавера. Из дерригa а ший ла деззаше а, дуненна а, наха а эгIазваха, нийсхох дог дилла, харцоно къарваь кIалвисанзар Мухьмад. Ший кIоаргга маIан долча стихашца, прозаца цо хестабора къонахий, гойтар цар эздий оамалаш, кхайчар, царгара масал эца, яхаш. Москвичашта юкъе иштта къамаьлаш деш моттигаш нийслора: «Хьажал, селлара нах укхаза вIашагIкхетаргба моттацар-кх сона...» Укх тайпара уйла дагаехар: «Поэт ше веннавале а, цунна карагIдаьннар дахаш да...»

...ДIайолалу сайре. Президиуме ба Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета Председатель Д. Г. Завгаев, Министрий Совета председатель С. М. Беков, РСФСР Лакхехьарча Совета Председатела хьалхара заместитель Р. И. Хасбулатов, Социалистически къахьегама Турпалаш поэташ С. В. Михалков, А. П. Кешоков, СССР халкъа артист М. Эсамбаев, профессор Ю. Дешериев, поэтесса А. Шипахина, Нохч-ГIалгIайчен халкъа йоазанхой Ш. Арсанукаев, А. Боков, С. Чахкиев, иштта М. Султаев, кхыбараш. БIарчча цу сайренах а, цига хинначох а лаьца оаха дувцаргда газета тагргарча номерашка.

Л. ЯХЪЯЕВ,
Шолжа-гIала — Москва — Шолжа-гIала.

Редактор С. И. ЧАХКИЕВ.

С. МЕЦХАЛО

БАСРАТА ХИННА ВАС

БЕЛАМЕ ДУВЦАР

Никх гIеттача хана коргагIдаьнна нокхарий мозий санна гIаръелла хьувзар почтови отделенена арюкхе гулбенна нах. «АргIагIа дIаовтта, хьалхарвари тIехьарвари малагIа ва ховргдоацаш хьувз-кх вай укхаза», — кхайкаш вар цаI. «Фу аргIа ювц Iа. Ер-м яьккхачоа кийи техачоа мIаргеи, ала йиш йолаш хIама ма дий», — вела а къежаш йоахар цхьаькхане. Бакъда, хIаравар почтови отделене наIара хьалхагIа тIакхача гIерташ вар.

Цу ханна зийра гулбенараша, йоагIIаше а шешийца гIар а еш, бухь билла почтови отделенегахьа йоагIа Басрат. Юртахошта дика йовзаш яр из. Паччахьа хана цун да хьал долаш саг хиннав оалар. Басрат-м гаьна яр цунга кхача. Укханга-м дацар е хьал а е таро а — хьалха колхозе а тIаккха цунах яьча совхозе а болх барах хьадоагIа пенси а дацар кхо тумеи бархI соми мара.

Басрат хьагарга ме кхоач, гулбенна латтараштa дикагIа хозар цо шешийца дувцар: «Пхи тумаш», «итт тумаш»... хувцийта деза. ЦIагIа Iодилла улла ахча пайдана дац. Ахча лелаш хила деза, оалаш хезад сона. Цхьан метте уллача кхерийна кIал хий дахадац, оал эрсаша.

Йоддаше а кхотабенна латтача наха юкъе гIолла дIайолаелар из:

— ДIачакхъялийта со. Ахча хувцийта йода со. Дас сона совгIата денна ахча да ер. — Тишача газета юкъе хьоарчаяь хIама бе йоалла аьтта кулг ший наькха хьатIа а теIадеш, хьалхашкахьа дIадахийтача вокх кулгаца нах дIа-юха теттар Басрата.

Йоккхача сага сий делга дари а хац, е цкъа мукъа Басрат а паргIата йоалаялар аьнна наха хеташ хилар дари а хац, иштта а вешта а, нах дIа-юха а теIаш тоттаенна почтови отделене наIаргахьа йодар Басрат.

НиI хьаеллаш хилча, ше новкъа хургъяц аьнна хеттача дIатIакхаьчача, хала болх баь ваьнна салаIа сецача саго санна доккха са а даьккха, почтови отделени хьайниллача эггара хьалхарбаращца ше цига дIачугIоргхиларах а ший иштта дика аьттув балара а доккхал деш, дог айденна йолча Басрата хаьттар:

— Итт-итт тумаш дий акхар хувцаргдараш?

— Пхеппа тумаши итт-итт тумаши да, — аьлар юхе латтача цхьан кхалсаго.

— Иштта хезадар-кх сона а. Итт-итт тумаш-м да сога, пхеппа тумаш дац. Ткъаь пхиъ тумаш а дар сога, уж дIакъоаста а даь, цIагIа дитад аз... Рузкъа хьагулдар пайдана дац, из леладе ховш ца хилча, оалар тха дас, — тIатехар Басрата, ше доккхача рузкъан да йолга дIахьокха гIерташ санна.

Басрата ткъаь пхиъ тумаш хьоадаьча хана, цецбаьнна вIаши бIарахьежар гонахьара нах, йист ца хулаш латтар. Цхьабараш шек баьннабар: хеза а мича хезад иштта доккха ахча лелаш да, аьнна, вожаш тамаш еш бар, ткъаь пхиъ тумаш хувцийта ца оттадарах. Цу тайпара ахча доацалга ховраша уйла йора, фу ахча да-хьогI Басрата дувцар, яхаш.

Юххера а сатем бохабир Басрата, юкхе лаьтта цхьа саг йист а хинна:

— Ва Басрат, тхога-м пхеппа тумаш мара мичад, вIалла ахча дац яхаш, массаза Iокадаш лийнача хьога, кхыметтел ткъаь пхиъ туман каьхаташ а да.

Iоттар еш шийга аьнар кхета а ца деш, Басрата аьлар:

— Тахан мо дагадоагIа сона, тха да кхелха 1915 шу. Ше хала цамогаш уллача хана, цо васкет а яздайта, сонеи са йиший-неи, наннеи дийкъар ше мел Iоадаь рузкъа, цу хана сона кхаьча дакъа да ер. — Хьоарчадаь даьлла ахча хьадоаржадир Басрата. Книжка листаш миссел доккхий дар Басрата итт-итт тума каьхаташ:

— Ва Басрат, итт-итт тумаш а иштта доккха хилча, хьа ткъаь пхиъ тумаш-м газет миссел хург ма дий, — юха а йист хилар тхьовра Iоттар яьр.

Гонахьа латтараша кхетадир, Басрата бе доаллар паччахьа ханара ахча долга, бакъда, цунна вас хилар кхераш, йист ца хулаш сайцар.

Басрата а кхетадир, шийга цIаккха хиланза дола тахан хувцийта оттадаь итт-итт тумаши ший бе доахка итт-итт тумай каьхаташи цаIаш доацалга.

ХА ЙIАЬХА ЙОЛЧАР

Джалилерча къабеннача наьха цIагIарча — интернатерча воккхача сага Тазетдинов Саетдат Тазетдиновича шоллагIа бIаь шу доладеннад.

Из ваьв, хьал а кхийнав, массе хана вахаш а хиннав Сармановски района Муртыш-Тамаш яхача юрта. Из хIанз а могаш-маьрша ва, араваьле салоI, ший ханара болча нахаца гIулакх доагIаш, къамаьл долаш ва. ХIаьта цун ханара бола нах кIезига бац юрта.

Тазетдат Тазетдинович телевизорга хьажар дезаш ва. Цу юрта хиннай Акборисова Сербия-Мал яхаш бIаь цаI шу даьнна кхалсаг а. 1991 шера бIаь шу дизар Троц Марфа Тимофеевнай а. Укх шера бIаьшерага кхоачаргва кхы а къахьегама виъ ветеран.

(«Советская Татария»).

ЦХЬАККХА А ДИЦДЕННАДАЦ
ЦХЬАККХА А ВИЦВЕННАВАЦ

Тхона из кхы бIаргавовнзар...

Гуйре чIоагIа хоза хул Къулбаседа Кавказе. Иштта ера из 1942 шера а. Цхьабакъда, из теркалъе таро йолаш бацар нах. ХIана аьлча, тIом латтар мехка, боккха тIом. Бераш, кхалнах, боккхий нах унзара боахаш чудеттар фашистски самолеташа Iоажал яхьаш дола унзара мовхьаш. ШоллагIа бутт бар укхаза тIом латта, шоллагIа бутт бар Эльхотово яха цIи наьха багара ца йоала.

Какавказски фронта тIемахоша Грознерча мехкадаьттана тIагIерта фашисташ бирса тIом беш юхабеттар. ТIагIерташ дар фон Клейст керте латта цхьоалагIа танкови эскар.

МоастагIчун десантникаши диверсионни группаши хIалакъяра вIашагIъеллаяр лаьрхxIа истребительни батальон. Цун командир вар, леспромхоза начальник, гIалгIа, Горбаков Макшарип. Эггара халагIча моттигашка гора из. ВIалла кIаьд а лой хьогI ер-м, аьнна, хеталуш сел тIах аьнна, дийнахь-бийсан а бIаргаго йиш яр Макшарип наха юкъе. Батальон взводашта йийкъа яр, болх йистебаьлча топ кхосса, гранаташ тувса Iомалущ бар нах.

1942 шу. 29 октябрь. КIирандИ. Уредон яхача хин чIоже дикъа дохк доалл. Лакхе бодача машиннаькъа тIа гIолла дIадарж из. Узкоколейка платформаш тIа топаш бе а йоахкаш болх истребительни батальона тIемахой. Шортта дIайода цIермашина. Паровоза чу вагIа батальона командир Горбаков Макшарип. ЧIоагIа уйлангахьа ваха ва из. Тхо долх фронтана гаьна боаццаш бода машинникъ бохабаь моттиг йий хьажа.

ЦIаьхха топий таташ хоз. Кадай, платформаш тIара Iодосс тхо, машиннаькъа уллуврча йоархIашта юкъе дIахьулалу. МоастагIчунца дов де долалу. Доккхий хенаш дада машиннаькъа тIа пхорагIа Iодехка. Укхаза тхона кIийле яь хиннай. Яьккха тепча бе а йоаллаш, ше уллачара хьалъураэккх Горбаков. Массехк метр веде юха а Iовуж из. Яьча кIийлен тIехьашкара хьаетт топаш.

1942 шу. 30 октябрь. КIоаргга гуйре йолга хоалуш да. Алагир яхача города гаьна йоаццаш йолча станце да тхо. ЦIаьхха дерригa дуне тIадоагIаш санна чIоагIа талоха, чIоагIа жIаргаш чIоагIа фабистски самолеташ. Цхьа иттех ... бомба кхосс-дар. Корта хьал айбаlтаьш бомбаш лийлхачул тIехьагIа шокарч еттача дIандиргаша. МоастагIий низ ханна тIеххиларца, тIехьашка бовла безача отт вай бIухой. Тхо хьанагIа тийша дутт оаш, аьлча санна, кортош чу а дехка юрташка гIолла болхача вай тIемахоштa тIехьахьеж истий, боккхий нах. Маьржа дуне яI! Ма еха ха яр из. Гобаьккха лелхар герзаш, ялат чудола Алагирерча складашкара цIи теха хьаухар кIур. Цраускi чIоже яхача моттиге лоамашка хьалчу воаллача яр партизаний штаб. Цу оагIорахьа хьалъух кхашкара хьаяьхача хьажкIех етта вордаш, жа Iулаш.

1942 шу. 1 ноябрь. Лоаман довкъашка дохк отт Iуйрийна. Бакъда, малх айлушше, дехе дIадоал из. Тахан санна дагадоагIа сона, Iуйрийна 8 сахьат даьлча расписанех санна фашистски авиаци тIом бе йолаенна. Партизаний базе ба Горбакова батальона бIухой. Делкъийна 12 сахьат доалача хана тIом лаьгIлу. Цхьа юкъ яьлча IувгIача моторий таташ хоз тхона. Уж немецки танкаш я. Царна юкъе я йоккхий топаш тIехьайийза низ бола тягачаши бронетранспортераши. Из я «СС Викинг» яха моторизованни дивизи. Алагир цIенъяь фашисташа дIаяьккхай.

Группашта екъаянна, тIехьашка йоалаш я 10 стрелкови корпус. МоастагIчо ший тIалатар чакхдаьккхад Нальчик, Чикола, Алагир, Гизель йолча линегIа. Цунна дагардар: Грозный дIалоацалга. Бакъда, из кхоачаш хила хьаьха хиннадацар.

Орджоникидзена моастагIчун тIалатар юхатохалга Закавказски фронта бIухошта тIадилладар, аьттехьарча флангах фашисташта етташ 351 стрелкови дивизии партизанаши бар. Царца вар истребительни батальона командир Горбаков а:

1942 шу. Ноябрь чакхбоала ха. Гаьнаш тIара гIа Iодежа а доржанза а да. Кабалдон яхача чIожера арадоагIа сиха хий. Укхаза гIолла лоамашка чубовла гIерт фашисташ. Бакъда, царна хац массехк километр лакхехьа партизанаша шоашта кIийле яьлга. Хьалхара бараш тIех а балийта, лира тIом болабу. Царца ва Горбаков Макшарип а. МоастагIчоа бIаргагац партизанаш. Цудухьа шоашта ... Сигала геттара ... лаха ... хьувс цар. Цу тайпа тIом беш 27 декабрь хьатIаикхачалц. Цхьа ... дIабахар немций. Бакъда, дукха бар хIанз а хьунашка диверсанташ. Царца къовсам лоаттабе йолалу Горбаков керте латта истребительни батальон. Иштта, цкъа бийсан Макшарипа цIагIа гранатa чукхосса аьттув боал диверсанта. Бакъда, кора кIалха мара дIакхаьчаяцар из. Ираза саг лоза ца веш висавар. Йоккха юкъ ялале хьалоац предатель. Цунна доаггIаш дола таIазар дир тIема трибунало.

1944 шу. 23 февраль. Са воккха доттагIа хиннача Горбаков Макшарипа цIагIа сецца чубоагIа массехк салтеи эпсари.

— Хьайгара герз хьада, шо арадоахаш да, — аьлар эпсаро.

Къамарге шод эттар ветерана. Оаха, цун хиннача бIухоша, новкъостал ду тхоай командира, ворда тIа хIамаш тIаяхка. Машиннаькъа станце кхаччалца накъавоаккх новкъост. Дог чIехк къаьнача Рожнова. Из дуккхача шерашка тха возчик волаш хьавенав.

— ВанагIа, фуд ер, — оал, цхьан эрсечо, — фашисташта духьала латташ шоай са ца кходаьча нахах хила йиш йий халкъа моастагIий? Цунна жоп луш саг вац. Йист ца хулаш никъ бу оаха. ДIанхоач станце. Цига латтача товарни вагона чу дIанийсъю оаха Горбакова дезала поартал. Цул совгIа, аьшка пийшк а вIаштIехьйоаккх. ХьатIаотт Iодика ювца еза ха. Сона цхьаккха дош оалалац. Массане а бIаргех йовлакхаш хьенх. Iодика хийла... Кхы бIаргавовнзар тхона из.

1944 шу. Май бутт. Оаха болх беча станцена гаьна доаццаш яйеннача моттиге гулбеннаб тха леспромхоза болхлой. ЦIе кIада тIатессача истола гонахьа багIа хьакимаш. Царна юкъе ва Горбаковна когаметта хьожаваь керда начальник. «Халкъий баьччага» яздаь письмо дз Iодешаш латтар. Кердача начальника чIоагIа дог гIоздаьнна Iодеш Къулбаседа-ХIирий къахьегамхоша даьхача толамех Сталинага яздаь каьхат. Цу тIа ца хьоахадеш хIама дац. Садонски руда, «Электроцинк» яхача завода продукци, Берса-Юртарча элеваторий продукци, кхы дуккхадараш. Гуш да ца даьр а даьд, яхаш, дукха харц дар Кремле дохьийтача каьхата тIа яздаьлга.

— Мел язъе еза ер? — аьле, истола тIавода тхьовра лакхе аз хьоахаваь къаьна возник Рожков. Цо дика кхетадац нах сенна гулбеннаб.

— Дизза сахьат да «халкъий баьчча» цIерах дохьийта каьхат дешаш латта, хIаьта хьо хIанз а кхийттавац-кх цу гIулакхах? — яхаш хетт цунга эгIазвахача начальника. «ЦIерах даьгадалар ер-и», — аьле туг кхосс Рожкова.

— Фу, баьччага яздаь каьхати? — яхаш хетт начальника. Бакъда, къоаночо жоп лац. Цо кулг язлу къхата кIала. КIоро вар из дог-цIелоша яздар...

Iуйрийна кад бар-из. Бийсан лаьца дIавигавар...

Ю. ИВАКИН.

Суда залера

КЪАХЬА СОВГIАТ

Лаьттан тIа эггара дезагIдола хIама фуд?

— Вахар. Цхьабакъда, вахара нийсса малар лоархIаш бола нах а нийслу вайна юкъе. Вахар санна малар дукхадезаш, маларах ший вахар хувцаргдолаш вар ЦIеча Эскара цIерагIча колхоза механизатор Марков Василий Иванович.

Цкъа цхьан сарахьа, вешта аьлча, 1990 шера март бетта, 22-ча дийнахьа, ший воккхагIволча вешийца, шоаш бахача юрта корта хьаьрбаллалца чхьагIар а менна, сакъерда лаьрхIар Марковс. Бийса юкъеяххалца юрта юкъе лелаш уйла яьй цо, ше чуводаш сесага а зIамигача бера а совгIат дахьа, аьнна.

Нах бийшабар, юрта сатем латтар, № 42 йолча, Троицкерча тIабувха гIирс бохкача тика тхов тIа Василий воаллача хана, тхов бохабаь шийна чувала моттиг мукъа а яьккха чутоссалу из. Маларах чоапинг кIалтIаьнна вале а шийна эшаш долча хIаманна уйла юлуш хиннав «кIант». Из сиххасиха цIилеторг а согаш шийна хIамаш къестае волавеннав. Шийна полувер, чухьа дувха барзкъаш, сесага «Полет» яха сахьат, итальянски иккаш, шийна а ший зIамигача бера а носкеш, кхы а кагий хIамаш а ийца тика чура аравоал Марков. ХIаьта цул тIехьагIа ший баьннача аьттонах бIубенна вола из юрта почта кор а дохадий чувоал. Цигга милице болхлой тIакхаьчача, хьунагIара яьхка бертий тарлу цунна царех. ХIанз фу дергда? ДIа-хьа ведача а де хIама доацалга хов цунна. Милиционераша Мержоевеи Шерпиловси отделене ше чувигача долчча бесса ше леладаьр дIадувц цо. Чухкачийта вIаштIехьа ца даьнна «совгIаташ» Iодохк.

Законо бехктокхамах мукъавалийтанзар зуламхо, цунна доагIаш дола таIазар ца деш. Хьаьналча къахьегамца хьадаьккхача рузкъах мара совгIаташ де бокъо лац аьлар.

Маларо доадир са сий, яхаш, Iокадар из. Менна хиннавецаре, се верзан виса вале а Iаьдала рузкъанна тIакховдарг ма вацар со. Кхы аз из тайпа хIама дойя, Iодожалда са ши кулг. ФунагIа дийцача а бехктокхама кIалхарвалaнзар къу.

Сунженски района халкъа судо из дош дийца а дийца, Марковна кхо шу чувалла ха техар. Кхы-м дагадохаргдац Марковна цу тайпара «совгIаташ» кхахьа.

К. МЕСКЕТОВ.

Цхинвалера хьал кхохкаденна долчча хьисапе дусаш да. Городе соцаш дац дувлаш дола герзаш. ГуржегIен МВД болхлошта а моттиге бахача хIирий къамах болча наха а юкъе човнаш ... нах нонагIо ба.

СУРТА ТIА: 16 январе областной больнице Iовнилав топаш еттаенна човнаш яь 61 доарахо. Чов хинна хIире М. Цховребов реанимационни отделене.

А. ПУШКАРЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТЕЛЕВИДЕНИ

29 ЯНВАРЬ,

ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — Iуйре (120+30).
9.00 — Актуальни репортаж.
9.15 — «Велаж вола саг». Художественни фильм. 2-гIа сери.
10.25 — Берий сахьат (немецки меттала урокаца).
11.25 — «Ичкери-са илли».
12.00 — ТСН.
12.15 — Фильм-спектакль «Тхов».
15.00 — ТСН.
15.15 — «Города йистера больница». Художественни фильм. 11-гIа сери «Барта бахар».
16.10 — Котбаьннараш.
17.10 — Телефильмаш.
18.10 — Берий музыкальни клуб «Дошув ахча». Дунен халкъашта юкъера илли конкурс г. Балонья (Итали).
19.10 — Мультфильм.
19.20 — Недипломатические беседы.
19.45 — «Велаж вола саг». Художественни фильм. 2-гIа сери.
21.00 — Ха.
21.45 — «ВИД-о гойт: «Поле чудес».
22.30 — Кинопанорама.
00.00 — ТСН.
00.15 — «Фантазии Фарьятьева». Художественни фильм. 1-ра сери.
1.25 — «Галатея». Фильм-балет.
2.20 — «Ритмы горячей души». Телефильм.

II ПРОГРАММА

17.18 — Передачай программа.
17.20 — Музыкальни открыткаш.
17.30 — Американски культура мIира НГIР. «Эрсий американций бIаргашца». Документальни фильм. 1-ра сери.
18.00 — НПП.
18.40 — Диалог.
19.20 — «Эрсий американций бIаргашца». Документальни фильм. 2-гIа сери.
19.50 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.05 — Вай бераш Америне.
20.35 — «Эрсий американций бIаргашца». Документальни фильм. 3-гIа сери.
21.00 — Ха.
21.45 — РСФСР Верховни Совета сессе.
22.15 — «Операци дега». Телеспектакль.
23.55 — «Тандыр, арча, огонь...». Документальни фильм.
00.15 — «Ленинградские акварели». Фильм-концерт.

30 НОЯБРЬ,

КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.30 — Iуйре (120+30).
9.00 — Деловой курьер.
9.15 — «Велаж вола саг». Художественни фильм. 3-гIа сери.
10.40 — «Дорога к храму». Концерт-очерк.
11.00 — Мультфильм.
11.15 — «Шиъ сайре Марио Ланцацеи Муслим Магомаевцеи». 1-ра передача.
12.00 — ТСН.
12.15 — Кинопанорама.
15.00 — ТСН.
15.15 — «Города йистера больница». Художественни фильм. 12-гIа сери. «ВIашагIкхетар».
16.05 — Музыкальни ганзера. Ф. Шопен-прилюди.
16.50 — Киножурнал.
17.00 — Берий сахьат (английски меттала урокаца).
18.00 — Документально-публицистически фильма премьера. «Из бездны» фильм. 2-гIа «Нахи тIоми» (Вена, СССР, США).
19.30 — «Велаж вола саг». Художественни фильм. 3-гIа сери.
21.00 — Ха.
21.45 — «Шиъ сайре Марио Ланцацеи Муслим Магомаевцеи». 2-гIа передача.
22.30 — Телескоп.
23.45 — ТСН.
00.00 — «Фантазии Фарятьева». Художественни фильм. 2-гIа сери.
1.10 — «Никъа бIоахал 150 шу». Актерски династех Садовских лаьца.
2.20 — «Прогулка в ритмах степа». Фильм-концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «КIирандийнахь чу экскурси». Научно-популярни фильм.
8.35, 9.35 — Природведени. 3 класс.
9.05 — Немецки мотт. 1-ра шу.
10.05 — Немецки мотт. 2-гIа шу.
10.35, 11.25 — Литература. 7 класс.
11.05 — Вай беш.
12.05 — «Опровержение». Кхо сери йола художественни фильм. 1-ра сери.
13.15 — «Фряновские тропинки» яхача циклера «Охранная грамота».
13.50 — «Операци дега». Телеспектакль.
16.00 — Передачай программа.
16.05 — Республика доахан леладерий фермашка. Рейд (нохчий меттала).
16.20 — Как управлять конфликтами.
17.05 — Музыкальни открыткаш.
17.15 — Фильм-реклама.
17.20 — Шоана, бераш. Журнал «СелаIад» (гIалгIай меттала).
17.50 — Оаш тхога яздаьд.
18.20 — НПП.
19.00 — «Дунен малх». НГIР заслуженни артиста Р. Паскаева кхоллама сайре (нохчий меттала).
20.10 — «Шоана фу хет?» (нохчий меттала).
21.00 — Ха.
21.45 — РСФСР Верховни Совета сессе.
22.15 — «Геннадий Гладков». Фильм-концерт.
23.05 — «Опровержение». Художественни фильм. 1-ра сери.
00.15 — Шо хьех Мигель Чавеса (Куба).

РАДИО

29 ЯНВАРЬ, ШИНАРА

7.30 — «Юртара Iуйренаш».
7.45, 8.00 — Хьан доалахьа я собственность?
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Хьехамаши вахари (нохчий меттала).
8.45, 9.00 — Халхара музыка.
9.15 — «Тхога язду». Письмой обзор.
9.30 — «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
16.00, 17.00 — Информационно-музыкальни программа. Радиостудера духьалара трансляци.
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.20, 18.40 — Ашараш.

30 ЯНВАРЬ, КХАЬРА

7.30 — Депутата лакха декхар (нохчий меттала).
7.45, 8.00 — Хоамаш. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30, 9.00 — Нохч-ГIалгIай радио керда музыкальни записаш.
11.15, 12.00 — «Ашарий дунен тIа» яхача циклера.
16.00, 17.00 — Информационно-музыкальни программа. Радиостудера духьалара трансляци (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20, 18.40 — Ашараш.

Тахан республике гIолла а Грозне а хувцалуш моржаш а йолаш, къулбаседа-малхбузехьара секунда 5—10 метр сиха мух а хьехкаш, фегара температура республике гIолла 5—10 градуси, Грозне 6—8 градуси шелал а йолаш ха хила мег.

Кхоанен ломмен хувцалуш кхоалленаш а йолаш, бе-бега секунда 5—7 метр сиха мух а хьехкаш, фегара температура бийсанна 10—15 градуси деношка 2—7 градуси. ЙовхагIа а латта тарлу.

Метеостанци.

Газета 1973 шера еннай «Знак Почета» яха орден

«СВЕТ» Газета Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской Республики, Чечено-Ингушского рескома КПСС.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-58; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-75-78; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-45-01; агропромышленного — 22-47-84, 22-90-66; культуры — 22-64-75; 22-34-84; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Маяковского, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 205.